

קובץ תורני
**אוצרות
של**

שיעורים מאמרים חידושים
אגרות ותולדות
ממורינו הגאון הגדול
רבינו טוביה אריה ליב טוביאס זצ"ל
דומ"צ קרית ויזניץ וראש כולל אנטניא
שנאספו ונלקטו מפי השמועה
ומכתבי תורתו

יו"ל לקראת יומא דהילולא קמא
ג' ניסן תשפ"ב
על ידי
מכון תורת אמת שטפנשט
בני ברק

דברי זכרון

זכרונות שנרשמו ע"י נכדיו ובני משפחתו ומקורביו זכרונות מאת נכדו הרב יחיאל חיים טוביאס

'אל תבכו למות ואל תנודו לו' (ירמי' כ"ב י') - כי הוא מאיר באור העליון במנוחה העליונה, 'בכו בכו להולך' - אשר רוצה לילך ממדריגה למדריגה ללמוד תורה מפי רבו ישוטט לבקש דבר ה' זו הלכה ולא ימצא, כמוני היום הזה. (מרנא החת"ס זי"ע בהספד על רבו ר' נתן אדלר זי"ע).

אלו הם ממש המחשבות והרגשות המלווים אותנו מהיום המר ג' ניסן תשפ"א, אשר בו ביום חשכו עינינו וניטל מאיתנו עטרת משפחתנו, מי יאלפנו בינה מי יחכמנו חכמה ומי ידריכנו נתיבות, במילי דשמיא - בתורה ובחסידות, ואף במילי דארעא בחכמה ובתבונה בעצה ובתושיה.

קטונתי לדבר ובפרט על זקני הגדול זצ"ל, זכורני שפעם אחת בהיותי בחור צעיר לאחר הבר מצווה העליתי על הכתב חבורה בסוגיא מסויימת, כשהבאתי זאת לפניו עבר על זאת מילה במילה האיר והעיר, בהטעימו לפני דקודם שמדפיסים חידושים צריכים לבדוק שיהא מנופה היטיב הדק, ועל כן קשה לפני מלאכת הכתיבה שבעתיים.

חרוט בזכורני אחד מערבי פסחים אשר לכאורה משקף מאד את מהותו, הייתי אז ילד צעיר לימים ועקבתי אחריו בעת שעסק בהכנת ה'חריין' למצוות מרור, כשהבחין בי העירני בתקיפות 'א ייד שטייט נישט ליידיג גיי טוה עפעס!' (יהודי אינו עומד ריקם לך ותעשה משהו).

זאת הייתה מהותו כל ימיו בכל מקום ועם כל אחד, אם זה בדבר תורה או בדבר חכמה בחיזוק לבבות נשברים או במעשי צדקה וחסד, לא ידע מנוחה לנפשיה, הוא קיים בפועל את מאמר ה'אהבת ישראל' זי"ע 'איני יודע איך מבטלים הזמן'.

חכמתו וידיעותיו המקיפות בכל מקצועות התורה ידועה ומפורסמת וכמו שסיפר לנו כמה פעמים שעוד בשחר ילדותו בבית אביו הגדול זקני הגה"צ ר' שמואל

זצ"ל עסקו יחד בהלכות החמורות שביו"ד הלכות טריפות וכד' עם הנושאי כלים, אלה הם המושגים בגדלות בתורה שהשריש בהם אביהם וניכרו בו היטב.

זכיתי בשנות בחרותי להיות אצלו בן בית ממש, ולשמוע ממנו הרבה חידושי תורה בשלל מקצועות התורה, מנהג קבוע היה לנו בשבתות הקיץ הארוכים עבר עמי בכל שבת על אחת מהדרשות של בעל הנודע ביהודה בסוגיות די"ע ל קג"ם, והיה מוטיב ומפרק יוצר הרים ומפזרן ברוח בחריפות ושנינות כדרכו.

השאלה הנשאלת אצל כל יודעיו ומכיריו היא איך הגיע לכאלו ידיעות בעמקות והבנה בכ"כ הרבה מקצועות בתורה? כמובן איני מתיימר לתרץ שאלה זו אך אציין שני נקודות ששמעתי ממנו בהזדמנויות שונות.

פעם השיח לי לפי תומו מהלך שלם איך עפ"י חכמת המדע פועל זיכרון האדם, ומסקנתו הייתה שכל דבר שמאד מעניין ומושך את לב האדם נקלט היטב במוחו ואינו מש מזכרונו לאורך זמן רב, ומה נאים הדברים למי שאמרן כל חמדת ליבו ושעשועי נפשו היו בתורה הק' וחכמתה, וממילא אין כל פלא שהיו הדברים חרוטים היטב בזכרונו ונהירים לפניו כביעתא בכותחא.

נקודה נוספת - היה זה כשהרבה להקשות בחריפות כדרכו על אחד מגדולי הפוסקים ואח"כ אמר מדיליה מהלך חדש בכל הסוגיא, וכשרצה להניח את נפשי התבטא ואמר לי דע לך שכל סוגיא שחדשתי בה חידוש הושחרתי עליה כמה ימים ולילות עד שהגעתי למסקנתי, (בלשונו - איך בין פאר שווארצט געווארן אויף דעם א פאר נעכט), וכמובן שהעמל והיגיעה הניבו פירות וזכה לידיעותיו הנרחבות והעמוקות.

נגוע בקצהו וכולו לא תראה כי קצרה היריעה מהכיל את הזכרונות ההומים מהאי גדול בענקים שזכינו להתגדל על ברכיו, יהי נא אמרינו לעילוי נשמתו ונזכה במעט להתדבק בדרכיו וליגע לכה"פ נגיעה במעשיו.

אציין הערה קטנה ששמעתי ממנו ממש בימיו האחרונים אשר על אף חולשתו הגדולה וכל נשימה ודיבור הגיעו לו בקושי רב, לא יכל להתאפק ובראותו אותי מעיין בפתחי תשובה ביו"ד, אורייתא קא מרתחא ביה ולא יכל להתאפק והורה לי כדרכו לעיין במקור הדברים, להביא גמ' קידושין ולעי' בתוספות אשר לכאורה סותרים את המובא שם בשם הנודע ביהודה, כדלהלן.

ידועים הדברים שפסק ההלכה הוא שווסתות הם מדרבנן וכן נקטינן להלכה, אך דבר חידוש מצינן בנודע ביהודה (יו"ד סי' נ"ה נ"ו) הובאו דבריו בפת"ש (סי' קפ"ד) שעל אף שעצם הווסת הוא דרבנן פרישה בעונה סמוכה לווסת היא

מדאורייתא דהיינו שחיישינן שמא יבוא ווסתה ולכן מחויב מדאורייתא לפרוש, ויעו' שם בפת"ש שמביא מהחת"ס שמצדד כדבריו ומביא שכעין זה מצינן בחי' הרא"ה שפרישה בשעת הווסת היא מדאורייתא.

הגם שיש לציין שבין הרא"ה לנוב"י יש נפק"מ רבתי כפי שכבר מעיר שם הפת"ש אך יסוד הדין ששייך חשש דאורייתא בווסתות על אף שנקטינן שהם מדרבנן זה אכן כבר מצינו שם ברא"ה.

והנה בפת"ש מביא בקיצור כדרכו שראיית הנוב"י היא מהגמ' בגיטין דשנא מת לא אמרינן אבל שמא ימות אמרינן, וכמו"כ שמא הגיע ווסתה לא חיישינן אבל שמא יגיע חיישינן.

והעירני זקניי לעי' במקור הדברים דהנה התוס' בקידושין (דף כ"ח ע"ב) על הגמ' שיש רשות לבי"ד לקדש יתומה קטנה מביא בשם ר' מנחם מיוני שסובר דאף קטנה שנסע אביה למדינת הים רשאים בי"ד לקדשה ולא חיישינן שאביה יקדשה במקומו דשמא קידש לא אמרינן רק שמא יקדש וכל שעתא אפשר לומר שעכשיו עדיין אינה מקודשת ויכולים לקדש כדפסקין בגיטין שמא מת לא אמרינן ורק שמא ימות אמרינן.

אך ר"ת הקשה עליו דאין הנידון דומה לראיה דבגמ' בגיטין מדובר על אשת כהן שבעלה נותן לה גט שעה אחת קודם מיתתו כדי לאסורה באכילת תרומה ובגמ' מבואר דפסקין שאסורה דשמא ימות אמרינן, ומסביר ר"ת דעל אף שכל שעתא אפשר לומר עדיין לא מת דשמא מת לא אמרינן, אבל כיוון שחיישינן שמא ימות בעוד זמן הרי היא אסורה כבר עכשיו שעה קודם המיתה לאכול ולכן אסורה.

ומכאן דדווקא באופן כזה שהיא נאסרת למפרע חיישינן שמא ימות משא"כ בעניינינו שכל שעתא אפשר לומר עדיין לא קידשה אביה יכולים בי"ד לקדשה על אף שחיישינן שמא יקדש הרי ברגע זה עדיין היא פנויה.

וא"כ אף לעניינינו בחידושו של הנוב"י טען זקני דהרי שמא הגיע הווסת לא חיישינן ולמה נאסרה על בעלה, הלא שמא יגיע ווסתה אינו גורם שתאסר למפרע מהסוגיא בגיטין.

ויעויין בנוב"י שגם הוא מקשה מדברי ר"ת על דבריו ונכנס בעומק הסוגיא של חזקה וכו'.

הגם שיש לומר דלעניין טומאה וטהרה שנאסרת מפקידה לפקידה, א"כ שייך שתיאסר למפרע משעת פקידה וא"כ שייך החשש שמא יבוא ווסתה ותיטמא

למפרע ממש כהסוגיא בגיטין, ואולי משום כן תיאסר גם על בעלה מדאורייתא
ותיאסר לשמש בעונה הסמוכה לווסת וצ"ע.

וחניבים עלי הדברים מאד על דרך כל הנפטר מחבירו אל יפטר אלא בדבר
הלכה, שהיה זה הסוגיא האחרונה ששמעתיו מפלפל בחיות ובבקיאות, יהיו
הדברים לע"נ.

זכרונות מאת נכדו הרב יוסף יהושע פרידמן

לכל בני המשפחה!

ברככם ה' בכל טוב מעתה ועד עולם!

בימים של כאב אשפוך את לבבי בהעלותי על הכתב הרהורי דברים אשר היו מרחפים במחשבתי בעוד זקנינו היה חי עמנו בהילו נרו עלי ראשנו והשפיע עלינו נאצילותו ובחכמתו.

הדברים האלה הם דברים אשר מלאו את נשמתו באורה באותם שעות שאחרי יקורים - לימודים אצל זקנינו בנסותי לעמוד על סוד רענונותו וחיותו וקסם אישיותו המיוחדת. והנה עולים ובאים לפני מראה תואר פנים (הפנים המורים על יחשי הלב הפנימיים) בכל מיני מאורעות:

"אור והוד": בשעה שסיפר על תלמידי הבעש"ט וצדיקי בית רוזין, והסיפורים קולחים בחיות ובחדות ובבהירות, או בשעה שתיאר את יושרם רוממותם ואצילות נפשם של צדיקים וישרי לב בדורנו אם זה בספרו על צדיקי בית רוזין, אם בהסבירו הנהגות הרבי מבויאן, אם בתארו תפלותיו הלוהטות של ידידו הרה"צ ר' זאב ארנסטר, אם בהזכירו את נדיבותו ותמימותו של הרה"ח ר' שמואל דסקל, ואם בשיחות וסיפורים אחרים כיוצא באלו על שאר צדיקים וחסידים.

"רצינות ותמימות": בשעה שהטביל כל הכלים במקום אשר נסע שם לשחוט זשר, או בשעה שהסביר לגוי ענין מכירת חמץ עד שברח הגוי מפחדו שיצטרך לשלם כל מחיר החמץ... או בשעה שפסק הלכות למעשה (כפי שראיתי כמ"פ).

"רגש וכאב": בשעה שדברו על צרות הערביים בארץ ישראל ת"ו, או כשדיבר האנטישמיות וצרות ישראל בימי השואה ובימי הקומוניזם וכדומה. פעם הייתי בית כשזקנינו היה מוכרח לדבר עם אברך ברורות בענין האינטרנט במסגרת תפקידו לעד הויז'ניצאי לעניני תקשורת, כמה כאב וצער ומבוכה היו נסוכים על פניו.

"הדר קדומים וזיו נהורא": כאשר סיפר על אבותינו ואימותינו זקנינו וזקנותינו לבית טוביאס, ויז'ניצער, ושאר ענפי המשפחה. או כששוחח על הגאון מניאמץ, על הסקולענער רבי, ועל שאר רבני וצדיקי וחכמי רומניה. או בשעה שתיאר את זיי היהדות שזרחו באור יקרות תחת האפילה הקומוניסטית.

"רוך וחמלה": בשעה ששוחח עם ידיד דברי צחות ופתע מתחיל הלה לתנות את צרותיו. זקנינו פשט צורה ולבש צורה ברגע אחד. תחת צורת העליונות והצהלה ששרתה על פניו נתמלאו עיניו במבט מלא חמלה עמוס כאב ורצוף השתתפות אהבה לנפש נענה.

"מסירות ושקיעות נפלאה": בשעה שחתר ללא ליאות על הפשט הנכון בדברי חז"ל והראשונים, כשהוא מתייגע עשרות פעמים על אותן שורות במאמץ להבין פשוטו של כתוב ללבן את הגירסא המחזורית ולברר את המציאות והסברא עד שיהיו הדברים ברורים ומאירים בפשטותם ובהגיונם הבהיר. וכך עולים בידו המון הערות עמוקות בשיעורי התורה, בזמני התורה, בהל' מקוואות, בורר, טריפות, ובעוד הרבה מקצועות בתורה ובהלכה.

או בשעה שנסע עם הנכדים למכון לתצלומי כת"י, לבדוק הגירסא בספר 'שיבלי הלקט' בנוגע לסוגיית שיעורי תורה [בדקנו שם כחמש - שש כתבי יד ולצערנו לא מצאנו גירסא יותר מחזורית, אך המסירות הגדולה והשאיפה חסרת המעצור לשלימות ולבירור האמת נשארו חקוקים בלבבות].

בעת אשר כל המראות הנהדרות האלה של אור והוד, רצינות ותמימות, רגש וכאב, הדר קדומים וזיו נהורא, רוח וחמלה, מסירות ושקיעות נפלאה, ששון ועליזת רוח - מרחפים לעיני רוחינו נחשפת לעינינו הלוח והגלה נשמה אצילית מלאת רגש עמוק ואהבה גדולה.

רגש עמוק לכל קדשי ישראל, לאמונתו, תורתו, עמו, ארצו, וכבודו המחולל בגוים.

רגש עמוק לקדושי ישראל ובחיריו, ובפרט לצדיקי רוז"ן וויז'ניץ [שמצא ביטוי גם בפעולותיו הגדולות להותיר ניר לבית דוד להשיב לחצר בוהוש ולחכמי רומניה את תפארתם מימי קדם].

רגש עמוק למשפחה הקרובה והרחוקה.

רגש עמוק לכל איש צר ומצוק.

רגש עמוק לכל דבר שלימות וישרת לבב ולכל דבר קודש ורוממות שגב. וכל זה היה עטוף במעטה ששון נפש ואצילות רוח וכמאמר החכם "החסיד צהלתו בפניו". [כשמציגים בפניו תינוק ומנסים לשדלו לחייך זקנינו אומר לתינוק: "אל תצחק"! ואח"כ פונה מסובים: "רואים אתם! הוא שומע לקולי!" וכדומה]. ובפתע הוא משנה את לבושיו וכולו רוח וחנינה - אשרי עין ראתה זאת - וזה היה קורה כשהבין שהעומד לפניו אינו במצב של דברי צחות אז היה משנה טעמו בין רגע.

פעם ישב זקנינו במסיבת שבע ברכות ונתכבד לברך ברהמ"ז וביקש אחד מן המכובדים שיאמרו הפייט דוי הסר, וזקנינו התחיל לדבר צחות כדרכו ואמר "הרי בוויז'ניץ אין אומרים", כיון שראה זקנינו שהלה אינו יורד לסוף דעתו התחיל מיד לנגן "דוי הסר", וכל מי שהכירו ידע כי לא איכפת לו כלל אם יאמרו פייט או

לא יאמרו, אחת היתה שאיפתו שיהיה דוי הסר וגם חרון, ויהיה לנו ולכל ישראל בריאות ושלוה ופרנסה ונחת והצלחה וכל טוב, שיתרומם קרן ישראל שתרכבה הדעת ויתגלה הקודש בהגלות כבוד ה' "וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר".

דברי הכותב בסוף מערב ולבו במזרח עם המשפחה

יוסף יהושע פרידמן

מנשטר אנגליה

רסיסי זכרונות

גרשם ע"י יוסף יהושע פרידמן
דברים שסיפר לי זקנינו זצ"ל מתולדות חייו, וזכרונות נוספים.

א

פעם אחת שחטתי עופות (כנראה במדינת רומניה בהיותו בחור כמו שמשמע מהמשך הסיפור) ובאה אשה אחת ואווז בידה לשוחטו והביאה עמה גוי ולקחתי האווז בידי ועשיתי בה "תפיסה" (היינו שתופסים הצוואר בתנוחה שיהא אפשר לשחוט) אך חשתי משהו מוזר, פתאום תפסתי שזהו ברבור, אשר הוא שונה מהאווזים הרגילים בצווארו הארוך, מיד הורדתי ידי והחזרתי לה ואמרתי לה שאין שוחטים זאת (אין מסורת על היותו מין עוף טהור), האשה הסתובבה לגוי והחזירה לו העוף, והגוי החזיר לה הכסף, מה שעמד מאחורי העובדה: האשה הלכה לקנות בשוק אווז, והמוכר אמר לה שיש לו ברבור, והאשה הסתפקה אם אוכלים זאת, לכן אמרה לו בוא עמי אל השוחט, ואם ישחוט הרי טוב ואם לא איני קונה.

ב

פ"א ישנתי בפנימי ישיבת ויז'ניץ מאוחר (כמדוי' שאמר שזה היה בזמן שרבינו האמרי חיים היה חלוש והתפלל מאוחר ומנין בחורים מבוגרים חיכו לו שיוכל להתפלל במנין והוא היה א' מן הבחורים) והראש ישיבה (ה'ישועות משה') סייר בפנימיה וכשהתקרב אלי כיסיתי את ראשי בשמיכה ועשיתי עצמי כישן, הראש ישיבה התקרב והסיר השמיכה והציץ בפני ואח"כ חזר וכיסה, וביאר זקנינו שרצה הראש ישיבה להראות לו שראה מי זה, וזה היה בשבילי שיעור מוסר.

ג

דודינו הרה"ח ר' דוד'קה ויז'ניצר ע"ה מנהל מוסדות ויז'ניץ נתן לזקנינו הגה"ח ר' מרדכי זלמן זצ"ל תפקיד ללמוד עם מרן האדמו"ר שליט"א (אז נכד הרבי האמרי חיים) את ה'הוראה' כנהוג שנכדי הרבי לומדים הוראה, בשיחה של זקנתי תחי' עם דודה על התפקיד אמר: שזהו תפקיד חשוב עד מאד וכל העתיד של ויז'ניץ מונח בידיים שלו, אחר זמן מה היה תקופה שזקנינו ר' מרדכי זלמן לא יכל ללמוד עמו (אולי נסע לחו"ל וכדו') מילא זקנינו זצ"ל את מקומו [וכפי הרשום בזכרוני

אמר, שלמד עמו הלכות קשות בה' טריפות, כמדו' בטריפות העצמות], ואמר לי ששמח עד למאוד על הזכייה ללמוד עמו, כי עי"ז יכל להתקרב אל הראש ישיבה (ה'ישועות משה').

ד

אירע שפיטרו מתפקיד מסוים מישהו, והרבי הציע לו את התפקיד בשותפות עם דיין נוסף, וסירב מפני כבוד המפוטר, ונכנס אל הרבי ופעל שיתנו את התפקיד רק לדיין השני, ושאל הרבי אם הוא יכול להסתדר לבדו עם כל העבודה, ואמר לו, כן בודאי, והסכים עמו הרבי, הרבי ליטף אותו בידו ושאל אותו בחביבות מה אשלם לך? כפיצוי על אי קבלת התפקיד, ויען זקנינו התשלום שלי יהיה, שהרבי יתן לי שיריים בטיש. (באותו זמן היה תקופה ממושכת שהרבי לא חילק שיריים בעצמו רק הגבאים חילקו כראות עיניהם, סיבת הדבר משום מעשה שהיה כאשר הרבי חילק פ"א שיריים לאדם אחד ואמרו לו הסובבים שלאדם זה לא יתן לו שיריים וכו', ואמר הרבי בצער האם לדברים אלו אני צריך לתת את דעתי בטיש? והפסיק לחלק שיריים בשבת), אח"כ באמצע הטיש כשהגישו לפני הרבי את הפערפיל, לתדהמת כולם הגביה הרבי כף פערפיל והכריז בעצמו "לייבל טוביאס" ומסרו לידו, אחרי הטיש שאלוהו מה קרה? למה קיבלת? וענה כדרכו בצחות לשונו "קיבלתי, כי מגיע לי..."

ה

כל השנים בענותנותו עמד בטיש, אך כשנהיה חבר בד"ץ לא הסכים לזה הישועות משה ורמז לו לשבת, ומאז ישב בטיש. כשגדלנו ישבנו על ברכיו בשיא הפשטות אני ישבתי על ברכיו בהדלקת נר חנוכה אצל הישועות משה, ובמירון (אצל הדלקת הרבי מבאיאן שליט"א) ובעוד כמה טישים ומעמדים בויז'ניץ, כמו"כ ישבנו על ידו בתפילה בשבת בביהמ"ד הגדול בויז'ניץ, (לא ישב במזרח רק באמצע ביהמ"ד).

ו

סיפר לי מחיי הישיבה באראד (רומניה) ואיני זוכר כל הפרטים רק שתי נקודות: א', בפורים הבחורים עשו הצגה והיו צריכים בגדים של כומר ו"סחבו" את בגדי הרשמיים של הרב הרפורמי באראד ואח"כ נודע לרב וכעס. ב', היה שם ספר דרכי המשנה לזכרי' פראנקל וכנראה שהם לא היו יודעים שהוא מהמשכילים אך הוא ידע מה טיבו וזרקו לתנור.

ז

כשעלה לארץ רצה לקנות טרמוס, וחיפש במילון איך אומרים זאת בעברית ומצא "שמרחום" ונכנס לחנות וביקש 'שמרחום' ואף אחד מן הסובבים לא הבין מה רצונו, וריחמו על העולה החדש שאינו יודע עברית, והסביר להם שצריך מין כלי ששומר על חום המים וכו' ואמר לו המוכר זה נקרא טרמוס, ונתן לו, למעשה, טרמוס הוא שמו בשפות לועזיות, וגם ברומנית, והמילה טרמוס היה ידוע לו, רק חיפש המילה בעברית כדי שיבינוהו...

ח

הראה לי בהתרגשות רשימה שכתב לו כשיסד את השטיבל של בוהוש בבני ברק, איך שהתאמץ לגרד מן הגורן ומן היקב שיהא מנין בשבת, והיו מתחילים להתפלל ולפעמים לא היה מנין בסוף, והיה צריך ללכת להתפלל בביהמ"ד אחר... דודי ר' שלמה איצקוביץ סיפר לי שפ"א ראהו ב-9 בשבת בבוקר חוזר מכיוון מרכז ב"ב (שם היה השטיבל של בוהוש) אל שיכון ויז'ניץ והתפלל על זה, אח"כ נתברר לו שהיה לו חום והרגיש לא טוב ואעפ"כ הלך במסירות נפש להתפלל להחזיק המנין, אך אחרי זמן מה, ראה שמוכרח לנוח, וחזר הביתה.

ט

בהיותו ילד, נסע ברכבת ברומניה עם זקנו הנגיד הרה"ח ר' חיים רוזנברג ע"ה ובמשך שעות הנסיעה הארוכות שינן עמו הסבא בע"פ כל מיני תפילות שנצרך לדעת בע"פ, כדי שיוכלו להסתדר אם מזדמנים לאיזה מקום שאין בו סידור, כגון התפילות שאחרי ספירת העומר וכדו'.

י

בבית המרחץ העירוני בפיאטרא היהודים היו רוחצים ביום [ה' כמדו'] לכבוד ש"ק והנוצרים היו רוחצים ביום אחר [בשבת כמדו'] לכבוד יום ראשון שהוא יום אידם, אך יחד עם היהודים היו רוחצים הסובוטניקים שהם היו נוצרים שכפרו בהוספות על התנ"ך וכדו' ושמרו את המצות כפי התורה, ושמרו את השבת במקום יום ראשון, לכן נקראו סובוטניקים [היו בהם הרבה סוגים ואיני יודע איזה סוג היה בפיאטרא], עכ"פ הם היו מרגישים תחושת הזדהות עם היהודים והיו משוחחים

בבית המרחץ ואומרים ליהודים "אלו (-הנוצרים) מתיימרים להיות שונרי התנ"ך?!
הלא אינם אלא זוללי חזיר וארנבת..."

יא

בישיבה באראד היה ראש הישיבה חסיד סאטמר גדול ולא רצה לקרוא לאחיו
להבחל"ח הגה"צ ר' יואל שליט"א בשמו כי שמו כשם רבו, וקרא לו בכל מיני
כינויים שונים, וכשנכנס זקנינו ללמוד בישיבה נפתרה הבעיה ונקרא שמו מאז
והלאה "לייבל'ס ברודער".

יב

אמר: פלא הוא שלא עצרו את אבי זצ"ל ברומניה כי הוא היה מרדן וחולל
מהומות משא"כ רבנים אחרים שנהזרו מאד [כמדו' שהזכיר את הה"צ מסקולען]
ונעצרו, ופעולות אביו הלא הם כתובים בגליוני 'שלהבת שמואל' ועוד.

יג

לגבי הנסיעות להשגיח על שחיטת הבשר בחו"ל, אמר דיש הבדל ברור בין
השוחטים שבאו מא"י או ממקומות אחרים חוץ למדינה לבין השוחטים שדרו
במקום [כמדו' המדובר היה בברזיל] שהשוחט שאינו גר במקום פנוי לגמרי לעבודתו
משא"כ השוחט שגר במקום ממהר הביתה ויש מכסה כמה בהמות שוחטים ליום
ואם יגמור מוקדם יוכל לילך יותר מוקדם, ולכן נוצר זלזול בתקנות, למשל בין
בהמה לבהמה רוחצים הסכין ומנגבים ובודקים אם יש פגימה, והבחין שאינם
מנגבים אלא טובלים בדלי מים את הסכין ותיכף בודקים ושוחטים הבהמה באה,
ושאלתי האם א"א לבדוק כשהוא רטוב ואינני זוכר בדיוק התשובה, כמדו' שאינו
בדיקה טובה כל כך, גם ראה אחד מאנשי הצוות עומד לנסוע הביתה ובתא המטען
ארגזי בשר שקיבל מהמפעל ולא היה לטעמו בגלל ריח שוחד.

יד

התולדות של הגאון מניאמץ שנכתבו בשו"ת 'באר חיים מרדכי' נכתבו על ידי
זקנינו הגה"ח ר' שמואל טוביאס זצ"ל וסיפר שאביו האריך מאד מענין לענין, והוא
קיצץ והוריד, והסביר לו שמוכרחים שיהא שוה לכל נפש וכו', והסכים אביו.

[ומכתביו אלו נתבססו כל כותבי הקורות של רבינו ה'באר חיים מרדכי' ובראשם הסופר החסידי רבי אהרן סורסקי שליט"א בספרו 'מרכיצי תורה מעולם החסידות'].

יד

פעמים רבות היה מספר סיפורי צדיקים, והיה מספר בחיות ובהתלהבות, והיה נוהג להשתמש באידיש המקורית ששמע בבית הוריו אע"פ שאינו מדובר כל כך היום, מקור הסיפורים ככל הנראה חלק שמע מאביו וחותרו ושאר זקני חסידים וחלק ראה בספרים וחלק שמע ממח' הגה"ח ר' אליעזר דוד פרידמן זצ"ל [פ"א סיפורי לזקני ר' אליעזר דוד פרידמן סיפורים ששמעתי מזקני וזקני רא"ד חי"ך וא' מן המבוגרים מבני המשפחה שישב שם אמר לי זקינך הזה קיבל סיפורים אלה מזקינך הזה...]

טז

פעמים רבות היה שואל מה הינך לומד, וכששמע המקצוע שלומדים היה מתלהב ושואל איך הבנת הלכה פלונית (דהיינו איזו הלכה קשה) והיה אומר שהביאור המחזור בהלכה זו הוא כאחרון פלוני וכדו', היינו שהיה מתייגע על הלכות קשות וכשמצא פתרון [בין אם בא' הראשונים בין אם בא' האחרונים בין אם היה שלו] היה שמח כמוצא שלל רב, וכשמצא א' שלומד מקצוע זה היה שואלו על ההלכה הקשה והסתומה ומשתף אותו במציאתו, ואע"פ שלא היה זה חידוש שלו כי לא חיפש לחדש חידוש שלו רק למצוא ביאור מחזור המתיישב על הלב בפשטות.

טז

בתקופה הראשונה לבואו לא"י מרומניה היה בטיש של רבינו ושמע פעם ראשונה שמנגנים הניגון "אוי ווי, אוי הייליגער שבת, שבת, שבת קודש, וכו'" והסמיק ולא מצא לעצמו מקום כי במדינת רומניה היה ניגון זה זמר שיכורים, והיה לו מלים שפלות שרק פחותי ערך היו מנגנים זאת, והיה נראה בלתי אפשרי שיזמרו ניגון כזה בביהמ"ד בטיש שב"ק.

יז

אע"פ שהשקיע רבות בעיון וליבון הלכה, וכשיצא לו מסקנה בבירוריו היה הדבר ברור לו כשמש לא עמד על דעתו ובעיניי הוראה אם לא היה מקובל כן לא הורה

חיים מרדכי ובראשם
תורה מעולם החסידות].

חיות ובהתלהבות, והיה
פ שאינו מדובר כל כך
זנו ושאר זקני חסידים
דוד פרידמן זצ"ל [פ"א
מזקני וזקני רא"ד חייך
יך הזה קיבל סיפורים

ע שלומדים היה מתלהב
(והיה אומר שהביאור
תייגע על הלכות קשות
יונים בין אם היה שלו
היה שואלו על ההלכה
ז זה חידוש שלו כי לא
שב על הלב בפשטות.

בינו ושמע פעם ראשונה
ודש, וכו' והסמיק ולא
שיכורים, והיה לו מלים
תני אפשרי שיזמרו ניגון

קנה בבירוריו היה הדבר
היה מקובל כן לא הורה

כדבריו אפי' לחומרא, כידוע בזה המעשה מכי בנו בחרת עם חותנו, והזכוב בכוס
כמדו' עם אביו, ועם ההוראה על כתם כגריס, ואכמ"ל.

יח

הסוגיות החביבות עליו שלמד אותם עשרות ואף מאות פעמים בימי חייו הם
מלאכת בורר, ומדות ושעורי תורה ועניני הזמנים, ומקוואות, בא' השנים בימי בין
הזמנים למד עמנו נכדיו הסוגיא של שיעור"ת הסוגיות בגמ' והראשונים והאחרונים
בפנים ולמדנו בהיכל התורה על יד בהמ"ד הגדול בשיכון ויז'ניץ וגם בביתו, וגם
נסענו לבדוק הכת"י של 'שבלי הלקט' וכמו שהזכיר בשיעוריו על מדות ושעורי
תורה שנדפסו ע"י ש"ב הרא"י סלמון בשם "מידות אריה".

יט

סיפר לי שפעם א' הפציר בו א' שיתן לו הורמנא-היתר הוראה וסירב, והפציר
בו הרבה ולבסוף נעתר לו ובחנו וכתב לו הורמנא, וקיפל הלה את הכתב והכניסו
לכיסו, ושאל אותו: האם אני יודע ההלכות? הלא כת"ר יודע האמת שאיני שולט
בכל ההלכות בע"פ והרבה שאלות לא ידעתי לענות? ענה לו ענין ההיתר הוראה
אינו לדעת בע"פ, רק שאדם יר"ש אם זוכר בבירור יפסוק כפי זכרונו ואם מסופק
יעיין בפנים ויודע היכן לחפש, וכיון שראיתי שיודע אתה היכן לחפש א"צ יותר
מזה, [ר' כע"ז סיפור עם הח"ס בס' מנהגי חת"ס הוצ' מכון חתם סופר עמוד רפ"ז].

חסידות ומחשבה

נרשם ע"י הרב יוסף יהושע פרידמן

א. רואים כמה פעמים שגדולי ישראל שנתקבלו פסקיהם היו עשירים, כגון רבי יהודה הנשיא שנתקבל המשנה, וכן הראב"ד [היה נכבד מאד בעיני הרשב"א ומקבל פסקיו, וכידוע ספרו בעלי הנפש על הל' נדה יש הרבה הלכות מחודשות והרבה סעיפים בשו"ע מיוסדים עליו] והוא היה עשיר והיה לו אחוזה בפושקיירש, וכן ר"ת היה עשיר, אולי היה לו עוד דוגמאות.

ב. היו שני צדיקים שיצאו מדרך הממוצע א' התחבר מאוד לרשעים ונכנס באגודתם ומפלגתם כדי להציל [ואמר שהם השתמשו בו לכסות עינים אך לא שמעו בקולו וכו'] וא' התנגד באופן קיצוני לא להכיר בהם כלל אפי' במקום הנדרש לקיום התורה וכו' ושניהם נסתלקו ביום אחד [כ"ו אב] להורות כי מ"מ שניהם לשם שמים נתכוונו, כ"א בדרכו ושניהם מאוחדים בלבבם הטהור וכוונתם הקדושה, ולכן נסתלקו ביום אחד. [כע"ז גם היה אומר האדמו"ר רבי יצחק מבוהוש למקורבו הרה"ח אברהם קאופמן ז"ל שהאחד ממתיק על השני].

במקראות גדולות מופיעים כל המפרשים על דף א', אך צריך לדעת שהיחס לכ"א שונה, [כוונתו כמובן על המפרשים חוץ מהתורה הק' והתרגומים] רש"י והרמב"ן קודש הם, ויש להתייחס באימה וביראה לכל טיפת דיו, אבן עזרא צריך ללמוד עם חוש בקורת מה לקבל ומה לא, ועל הרשב"ם אפשר לחלוק לפעמים, [כידוע בשני מפרשים אלו נמצאים לפעמים דברים הנראים לכאור' כנוגדים את המסורה], ברשב"ם צריך לדעת שיש הבדל גדול בין רשב"ם על הש"ס לבין על התורה, על התורה כנ"ל, ואילו על הש"ס מתייחסים לדבריו בכובד ראש והוא א' מחשובי המפרשים.

ג. הספדים על גדולת הראשונים אפשר לומר באריכות אך בשעת הלימוד אין לרמות עצמו שמבין הפירוש בגמ' לפי הראשון, וכל זמן שלפי קצור דעתנו העניה אין דברי הגמ' מתיישבים בפשטות עלינו להודות שבעוונותינו לא זכינו להבין, ולא לומר כיון שלפי גדולתו ודאי פירושו נכון א"כ אף אני מבין כן, ויש שהבינו דבריו אלו באופן לא מדויק, ודיבור ע"ז החברותא שלו בהספדו ע"ש.

ד. בביאור הקץ בפסוקי דניאל מצאנו הרבה פירושים לרס"ג ורש"י ורמב"ן וכו', וכל אחד מפרש כמה עשרות שנים אחרי זמנו, וכל הקיצים הללו לא זכינו בעו"ה להגאל בהם, והביאור בזה שלכל אדם יש חלקו לתקן ולברר כדי להביא את הגאולה השלימה, וכל א' מגדולי ישראל אלו תיקן חלקו בשלימות ולכן לפי שורש נשמתו

ראה שכבר אפשר לבוא הגאולה בעוד מעט שנים ואכן לפי חלקו בעולם היה הגאולה יכולה כבר לבוא אלא שנתעכב בגלל חלק שאר בני"א שעדיין לא תוקן.

ה. בתנ"ך מוזכר כמה פעמים סדר היחס של שבט לוי והכהנים ובכל פעם מוזכר שאהרן היו לו שני בנים נדב ואביהו ומתו בלא בנים ואח"כ ממשיך לאלעזר ואיתמר וצאצאיהם עד לדורו, וצריך להבין למה יש צורך להזכיר שוב ושוב את נדב ואביהו שאינו נוגע לסדר היחס, אלא כיון שנשמה נולדה וחי בעולם הזה נשאר רישומו ורוחו לנצח נצחים וזכרו הטוב ומעשיו ופעולותיו לא יסוף מקרבנו, [נאמר באסיפה לייארצייט נכדו הילד יניק וחכים מנחם צבי ע"ה].

ו. הדרכה בלימוד ס' חסידות: עיקר העסק הוא ההדרכות בעבודת ה' והביאורים בגדלו הבורא וצרכיו ואין להתעכב ולהשאיר ברמזים וגימטריאות, שמרמזים בפסוקים ומאמרי חז"ל. אמר לי שכל הדרשות של המחזירים בתשובה המביאים ראיות והוכחות וכו' היה מוטב אם היו מדברים מן הקדושה והטהרה והיופי והרוממות והשמחה של חיים ע"פ מצוות ה' וזה היה יותר מועיל להחזיר בתשובה.

ז. עוד בענין הנ"ל של המחזירים בתשובה, הארכיאולוגיה טוענת שהיה מלחמה גדולה בין אחאב מלך ישראל וגויי הארצות והנחיל להם מפלה עצומה ונוראה, ושואלים איך יתכן שלא נזכר מאורע גדול וכביר זה בתנ"ך במלכים או בדבה"י, וביאר אאזמו"ר הכ"מ אשר אין צורך כלל להכנס עמם בפלפולים לדחות ראיותיהם לקיום מלחמה זאת, כי באמת כשנבין מהות תורתנו הק' הרי קושיא מעיקרא ליתא, כי התוה"ק לא באה כלל לספר לנו סיפורים בעלמא תולדות מלכי יהודה וישראל וקורות דברי הימים רק כל מה שכתוב בתוה"ק הוא ללמדנו אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה, וכל מה שמזכירים הוא או ענין הצדיקים ללמד לילך בעקבותיהם או להיפך מעשה הרשעים ועלילותם לידע לברוח ולהתרחק מדרכיהם, או מעשים וענינים שיש ללמוד שבח הבורא וגדולתו למען יבוא האדם לדעת את ה' ולדבוק בו ובאהבתו, כי כל התוה"ק הוא ללמדנו דרך חיים תוכחות מוסר וכמבו' בספה"ק כי תורה מלשון הוראה ויש ללמוד מכל דבר הוראה לכל זמן.

והמלחמה הזאת בין אחאב מלך ישראל היתה מלחמה כדרך הטבע וניצח בתחבולותיו ותכסיסיו ואין כאן שום דבר ללמוד ממנו חכמה ומוסר ולכן אין נזכר זה בתנ"ך כמו שאין נזכר שהגשם ירד בכל שנה משנות מלכי יהודה וישראל וצמחו הצמחים כי אין כאן ענין להזכיר דרך הטבע ומנהגו של עולם, וזהו שמסיים במלכים על כל מלך ומלך "ויתר מעשיו וכו' הלא הם כתובים על ספר דבה"י למלכי יהודה או ישראל" וכן במגלת אסתר "וכל מעשה תקפו וגו' ה"ה כתובים על ס' דבה"י למלכי מדי ופרס" דהיינו המבקש ללמוד היסטוריא יעיין בספר דברי הימים של המלכים וכאן נכתב רק מה שנוגע ללמדנו דרך ה'.

ח. הצטער הרבה על איחור זמן התפילה הנהוג, ואמר לי שהיה ראוי לסיים ק"ש עם הברכות קודם זמן ק"ש השני, ולהתפלל שמו"ע בזמנה, ואז היו יוצאים יד"ח ההלכה כראוי, וכאשר מתפללים ק"ש בברכותיה אחר הזמן הרי כל ענין אמירת ק"ש הרי הוא כלימוד התורה, אבל אין כאן ענין מצות ק"ש וא"כ אין לכפול ה' אלוקיכם אמת, ואין לומר א' מלך נאמן, וכן אין לעשות שאר המנהגים שנוהגים בק"ש, שהרי כשאדם לומד פרשת ק"ש בדרך לימודו אינו נוהג בכל אלה, ואעפ"כ לא פרש מן הציבור והתפלל עמהם בזמן הנהוג, וטובא איכא למשמע מינה, הן מצערו על שנוהגים נגד הגמ' והשו"ע, והן ממה שבפועל לא נהג לשנות ממנהג הציבור [ר' כיו"ב בתרומת הדשן סי' א' ובאגרא דפרקא סי' קכ"ב].

ט. בענין השידוכים - אינני זוכר בדיוק - כמדו' שאמר שכמו שיאמרו לאדם שיאמר מבינות על ציור נאה המכוסה בבגד שחור ורק נקב קטן יש בו, הרי א"א לומד מבינות על ציור שלם כאשר רואים רק נקודה אחת קטנה, ככה גם בענין שנפגשים שעה אחת בודאי א"א לומד מבינות ואין לאדם לשטות עצמו שיכול להכריע ע"פ השעה הזאת, שהרי לא ראה את האדם בשאר שעות ומצבים וענינים וכו', רק שצריך לסמוך על ה' ועושים ההשתדלות שבידינו לעשות ולברר, [כמדו' לי שאמר לי שאמר זאת לגיסו הגה"ח ר' יוסל ויז'ניצר שליט"א ר"י ויז'ניץ ברכפלד לפני שידוכיו].

י. פעם אחת מצא שהקשר של ראש בתפילין של אביו מרן הגה"צ ר' שמואל זצ"ל השתנה לצורת קשר דלי"ת, והיינו כי התפילין נמסרו לבדיקה והסופר שינה הקשר, [כי יש כאלו המתייחסים לקשר המרובע כאל טעות ומשנים בלא לומר לבעה"ב מתוך הנחה שהוא אינו מתמצא בענינים אלו ואם יאמר לו בודאי יסכים שהרי סמך עליו בבדיקת התפילין וכו'], והעיר זקנינו זצ"ל לאביו זצ"ל ושינה בחזרה למרובע, ופעם אחת למד עמי הסוגיא בבית יוסף סי' ל"ב והוציא תפילין ועשינו ע"פ ההוראות הכתובות בכמה וכמה ראשונים שם [שהב"י מעתיק שם מכמה ראשו' הוראות מפורטות איך לעשות הקשר], ומכולם יוצא קשר מרובע! וזה היה ההמנהג הקדום בכל תפוצות ישראל אך אח"כ כיון שנתקשו היכן היא הדלי"ת כאן התחילו סופרים אחדים להחליף לדלי"ת ונתבאר כל הענין באורך בס' פרי אליעזר[3] על קשר של ראש, וזכה להסכמה נלהבה מזקנינו, וזקנינו אף אירגן שיקבל הסכמה מהבד"ץ ויז'ניץ.

יש יהודי בשם בקר שגר בירושלים ולקח לו מצוה להחליף לכל מי שמוצא ממרובע לדלי"ת וכבר שינה גם לאדמורי"ם ורבנים וטעמו ונימוקו שכתוב בכל המקומות שצריך להיות דלי"ת והיכן כאן הדלי"ת?! אך האמת היא שהרי כל אותם ראשונים שפירשו איך עושים הקשר ג"כ כתבו בפירוש שהקשר הוא דלי"ת, ואעפ"כ

יוצא מדבריהם הקשר המרובע, ויהיה מה שיהיה התירוץ הרי אנו רואים שלקשר המרובע קראו רבותינו דלי"ת, והנה הרב בקר הנ"ל ראה בספרו של הגרי"מ שטרן שליט"א שכתב שהעיקר כהמרובע, וכך מב' בראשו' ועלה אליו להתכווץ עמו [להרב בקר יש לו פירושים דחוקים בראשו' הנ"ל להתחמק מן העובדה שיוצא מדבריהם קשר מרובע], וענה לו הגרי"מ שטרן שליט"א שאינו מתמצא בזה וסמך על ידידו זקנינו זצ"ל ועלה הרב בקר לביתו של זקנינו ואמר לו את פירושיו הדחוקים, וכמדו' לי שכיוצ"ב בשאר ענינים שצריכים ידע בחכמות סמך הגרי"מ ש על זקנינו זצ"ל.

הנסים נפעלים באופן פלאי

הסבא היה אומר, כשיש נסים צריכים להזהר שלא לגשם, ובדרך דוגמא, כשמדברים אודות מכת דם, אם אחד ידבר על ענין מכת דם בפרטים הגשמיים כיצד היה מכת דם ויעשה חשבונות, יצא לו חשבונות של כמה מימן וחמצן צריכים כדי לשנות את האטומים של הדם, וכך יצא כמות חום שיוכל לשרוף את כל כדור הארץ יחד עם מערכת השמש, כידוע שכאשר האטום מתפרק משתחרר אנרגיה עצומה, וכך נוצר פצצת אטום.

והיה אומר שאין כאן שום שאלה כיצד היה מכת דם וכיצד לא השתחרר הכמות של החום מהתחלפות החומר, לפי שהשי"ת אינו עושה הנסים באופן גשמי, ואין שום טעם להכנס לדיונים כיצד היו הנסים, לפי שנס נעשה באופן בלתי מושג.

ועל ענין זה מן הראוי להביא מדברי המהר"ל בהקדמתו לספר גבורות ה', שם מבאר בארוכה איך שהנס והטבע אין להם שום שייכות, וכגון כשהיה הנס של שמש בגבעון דום, כשעצר יהושע את השמש, אין זה שייך למהלך הטבעי של השמש, ואין צורך להכנס להסברים כיצד המשיך מהלך היום והלילה לאחר מכן, שכן כל מהלך השמש והכוכבים המשיך כמו שהיה, ורק בשעת הנס השתנה הדבר.

שלא לגשם דברים דוחניים

שמעתי מהסבא על הזהירות שלא לגשם ענין הנשמות, ואמר על ספר אחד מהדור הקודם שם יש תיאורים כיצד היה מוציא דיבוקים, ומבואר שם כיצד היה הלבוש של הנשמות, בכמה מיני לבושים, ואמר הסבא שנראה שמחבר ספר זה הלביש את הדברים באופן גשמי, אבל צריכים לדעת שאין הדברים כפשוטם, שכן עולם הנשמות הוא עולם רוחני.

הסבא היה אומר בדרך צחות שאנו רואים שגדולי ישראל שהיו עשירים בממון, היה דבריהם מתקבל.

הסבא היה נוהג ליישב הרבה דברי הט"ז, והיה אומר שבודאי שהט"ז יצא לקבל את פניו בישיבה של מעלה, ושמעתי ממנו שהנה בדורו הט"ז היה נחשב לגדול הדור והש"ך היה צנוע ונחבא אל הכלים, עד שהתגלה גדלותו לעין כל.

וסיפר הסבא שבזמן הקוזקים הסתתר הט"ז באיזה עיר, והקוזקים צרו על העיר, והיה העיר במצור, ואז הראו לט"ז את הפסוק (מלכים ב' יט, לד) 'וגנתי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי', שהיה זה רמז שהעיר נצלה בזכות הט"ז בדרך נס, שמצאו בעיר תותחים ישנים שעבדו, ועל ידי כן נמלטו הקוזקים.

זכרונות מנכדיו הרב מרדכי זלמן וייס והרב אשר זעליג וייס

הנה עברה רק שנה אחת מאז הסתלקותו הכואבת של זקנינו זצ"ל, ואין צורך לספר לאף אחד מי היה זקנינו זצ"ל ומה היו תכונות נפשו הנפלאות, כולנו הכרנוהו היטב, ורובנו אף יותר טוב מאיתנו הכותבים, כולם יודעים את אהבתו לתורה וחתירתו הנוקבת אל האמת, את ענוותנותו ופשטותו המיוחדת ושאר כל מידותיו הנאצלות ומסירותו ואהבתו אלינו הנכדים, אבל היות וכל אחד מאיתנו משרטט את דמותו הגדולה לפי מאורעות שהוא חווה עם זקנינו זצ"ל הרי מסתבר שגם מי שהכיר את זקנינו זצ"ל יותר טוב ממני עדיין לא יודע את מה שאני ראיתי ושמעתי במחיצת זקנינו זצ"ל, לכן אכתוב כמה סיפורים כהווייתם שדרכם זכיתי אני להכירו, ושדרכם ספגתי אני את אהבת התורה המופלגת שלו והשתפשפתי בחריפותו המשובבת ושבעתי מאהבתו הרחימאית וכו' וכו', ומסיבה זו הקפדתי לכתוב רק סיפורים שראיתי ושמעתי בעצמי, ולא מה ששמעתי מאחרים אפילו לא כשזה היה ממקור ראשון נאמן מאד, והרבה מן הסיפורים נזכרתי בהם מידי דברי עם אחי היקר הר"ר אשר זעליג הי"ו לכן נקבע המאמר גם בשמו.

וזאת למודעי שאני איני לבלר וגם לא משהו דומה לכך, ומעולם לא התנסיתי בכתיבה כזו, ובמקרה אחר הייתי משתמט מלכתוב, אלא שכבודו הגדול של זקנינו

זצ"ל והכרת הטוב שיש לי כלפיו, דין אחר יש להם, ואהבה מקלקלת השורה, גם אומר שאיני מתיימר למצות אפילו לא את מה שאני עצמי זוכר ויודע ממנו, קל וחומר שלא למצות את מה שהיה זקנינו זצ"ל באמת.

א'. זקנינו זצ"ל היה מונח בלימוד בכל נימי נפשו וזה היה הדבר היחיד שעניין אותו באמת, בכל פעם שנפגשתי איתו היה מתעניין בשני דברים בלבד א' איך הולך הלימוד. ב' מה שלום בני הבית והילדים, ומכאן והלאה אם זו היתה סוגיא בה היו לו חידושים השיח היה עובר מיד לשם, שאלתו היתה כאמור תמיד "איך הולך הלימוד" ומעולם לא הוצרך לשאול "מה לומדים" פשוט בגלל שהוא תמיד ידע מה אני לומד בכולל באותו הזמן, וכשלמדתי בכולל הלכות מקואות היה מתקשר אלי בערך פעמיים בשבוע להרצות מחידושי ולוודא שאדע את הפשט האמיתי בכל דין.

ונראה שיש להדגיש נקודה, שבימי השבעה וההספדים היו שהרבו לספר גדולות ונפלאות על שזקנינו זצ"ל כבר הורה הוראה בבחרותו ביורה דעה וטריפות ואפילו בהלכות גיטין החמורות, ושלמד מאה ואחד פעמים הלכות מליחה וכו', שאף על פי שהדברים בוודאי אמיתיים ואף אני בעצמי שמעתיים ממנו, בכל אופן סיפורים אלו לכאורה אינם מגדירים את זקנינו זצ"ל, שזקנינו איך שאני הכרתי כל עמלו וחפצו היה להבין את דברי הגמ' על בוריה משרשה בחתירה מופלאה אל האמת, וחידש כל העת חידושים מופלגים, והם הם היו נשמת רוח אפיו וכל חיותו, ואדרבה בהוראה למעשה לא תמיד היה ממנהר להורות וקל וחומר שלא היה מורה לפי חידושי הגדולים, וגם את הסיפור המפורסם שלמד מאה ואחד פעמים הלכות מליחה שמעתי ממנו בנוסח שונה מאד ממה שהוא מסופר בפי הכל, וכך אמר לי, שנראה לו שהוא למד הלכות מליחה יותר ממאה פעמים, ובכל זאת עדיין אינו מבין את עומקם של הסוגיות.. הרי שגם הוא לא החשיב את עצם גריסת הלימוד כ"כ הרבה פעמים, אלא אדרבה כוונתו היתה לקבול שגם לימוד מרובה כל כך עדיין לא הועיל לו להבנת הדברים על בוריים.

פעם אחת שאלתי אותו האם כדאי ללמוד בכולל הלכות ציצית, אמר לי את דברי הפוסקים וההלכות וודאי תבין אבל יש שם כמה גמרות שלעולם לא תבין.

אחרי שסיימתי ללמוד בכולל אחה"צ הלכות מקואות שאל אותי זקנינו זצ"ל מה הולכים ללמוד אח"כ, אמרתי לו אולי הלכות סת"ם, הפטיר ואמר לפני צהרים אתה לומד איסור והיתר אחרי צהרים תלמד סת"ם בסוף תגדל להיות "מורה הוראה", והוא אמר זאת בביטול שכזה שטבוע לי בעצמות עד עכשיו, ומשום שלדידו של זקנינו זצ"ל הוראת הלכות למעשה היה משהו שהוא עשה בימי

נערותו אבל מה שהחשיב לעיקר לימוד התורה ועמלה היה להבין באמת עוד גמי ולברר אותה בתכלית.

פעם אחת סיפר לי זקנינו זצ"ל שאיזה אברך בביהמ"ד אנטניא שאלו למה הוא לא רואה בארון ספר "תלמידי רבינו יונה" וגם באינדקס לא ראה ספר כזה והתפלא האברך שהרי זהו ספר שימושי לכאורה שהמשנה ברורה מביאו כל העת, ואותו אברך לא ידע שספר תלמידי רבינו יונה נמצא בסוף הגמ' במסכת ברכות על הרי"ף, והפטיר זקנינו זצ"ל האם הנך חושב שמדובר בסתם אברך מדובר במורה הוראה הפוסק שאלות, ואת המילים "פוסק שאלות" ביטא בנימת ביטול מאותו הסוג של הסיפור הקודם.

מעניין לציין שהיה אומר שאת דרך הלימוד שלו קנה מספר חזון איש, וכל חייו היה דבוק בספר זה והעריץ את מחברו מאד, פעם אמר שכשלומדים סוגיא היטב ומעיינים אחר כך בתשובת חתם סופר לפעמים ישנם חידושים ולפעמים לא, אבל כשמעיינים בחזון איש תמיד יש חידושים חדשים.

זקנינו זצ"ל חיבב את דברי רבינו הט"ז בכל מקום עד לאחת, וכידוע בהרבה מקומות יש בדברי הט"ז עמימות כלשהי, והרבה לומדים לא משתווים עם דבריו, אבל זקנינו זצ"ל היה טורח רבות ליישב ולהמתיק את דבריו הקדושים, והיה זקנינו זצ"ל רגיל לומר שהרה"ק רבי נחמן מברסלב הבטיח שמי שיאמר תיקון הכללי הוא יוצאו בפיאותיו מהגיהנום, והיה זקנינו זצ"ל מקשה הרי שערות נשרפות באש הכי מהר ומה הבטחה יש כאן, אבל הוא עצמו מובטח מהט"ז בהבטחה עדיפה שהט"ז יוצאו באזניים מן הגיהנום על שכל כך הרבה טרח לתרץ את דבריו.

ב'. באישיותו הנעלית של זקנינו זצ"ל ראינו מידי יום ביומו מיזוג נפלא של שתי מידות שלכאורה סותרות זו את זו, מחד זקנינו זצ"ל היה חריף מאד וכל מי ששהה בקרבתו אפילו למשך זמן קצר מיד נוכח לראות את חריפותו הנדירה, לזקנינו זצ"ל היה ראש ישר מאד, והגיון צרוף, וכל הלכה וסברא נשפטו בהגיונו לשבט או לחסד, וכל מה שלא עמד בגדרי האמת המנופה היה זקנינו זצ"ל חולק על זה בתוקף גדול ובביטויים מפליגים כידוע לכל.

לשם המחשה אספר שפעם אחת פתחתי בביתו איזה ספר וראיתי שציין על הגיליון "עיין בראשית ד' ד' " והתפלאתי מה ענין פסוקי פרשת בראשית לסוגיא באורח חיים, ענה לי תפתח חומש ותראה, פתחתי וראיתי את לשון הפסוק "והבל הביא גם הוא" כלומר שאותו הספר כתב דברי הבל..

אבל זה היה רק מחד גיסא, מפני שזקנינו זצ"ל כל חריפותו ותקיפותו התבטאו אך ורק בתוך המשא והמתן ההלכתי במלחמתה של תורה ואילו כל מה שלא היה

ועמלה היה להבין באמת עוד גמ'

בביהמ"ד אנטיניא שאלו למה הוא
ינדקס לא ראה ספר כזה והתפלא
נה ברורה מביאו כל העת, ואותו
ג בסוף הגמ' במסכת ברכות על
ידובר בסתם אברך מדובר במורה
גלות" ביטא בנימת ביטול מאותו

שלו קנה מספר חזון איש, וכל
גד, פעם אמר שכשלומדים סוגיא
לפעמים ישנם חידושים ולפעמים
שים חדשים.

מקום עד לאחת, וכידוע בהרבה
לומדים לא משתווים עם דבריו,
את דבריו הקדושים, והיה זקנינו
בטיח שמי שיאמר תיקון הכללי
מקשה הרי שערות נשרפות באש
מובטח מהט"ז בהבטחה עדיפה
הרבה טרח לתרץ את דבריו.

מידי יום ביומו מיזוג נפלא של
ינו זצ"ל היה חריף מאד וכל מי
ח לראות את חריפותו הנדירה,
כל הלכה וסברא נשפטו בהגיונו
! המנופה היה זקנינו זצ"ל חולק
!

זו איזה ספר וראיתי שציין על
פסוקי פרשת בראשית לסוגיא
וראיתי את לשון הפסוק "והבל
ל..

כל חריפותו ותקיפותו התבטאו
ל תורה ואילו כל מה שלא היה

דיון תורני טהור זקנינו זצ"ל היה שומר את דעותיו לעצמו, זקנינו זצ"ל מעולם
לא זלזל באיש או בשיטה כלשהי וגם לא היה מוכן לשמוע מאחרים, וכל זה גם
בדברים שהיו ראויים לביקורת, פעמים שהייתי משמיע באזניו ביקורת על דא והא
והוא היה ממש זע באי נוחות והיה מפטיר באמצע דבריי "טוב, שנהיה בריאים"
בהטעמה מודגשת של המילה "שנהיה" כזכור לכולנו.

וזה דבר מאד מופלא למתבונן שהיה לזקנינו זצ"ל חוש ביקורת מפותח כל כך
ובכל זאת הוא ניצל אותו רק למה שצריך ומותר, ודבר כזה לא נהיה מעצמו אלא
זה תוצאה של עבודת המידות והתעלות תמידית.

בימי בחרותי סער הרחוב במחלוקת הגדולה של תלמידי הגר"ש אורבאך זצ"ל
נגד מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, פעם אחת דיברתי עם זקנינו זצ"ל על הענין
וזקנינו לא ידע מכלום והתפלאתי באזניו מאד איך הוא לא יודע כלום כשהרחוב
סוער מאד בעלונים ופסקוילים וכו' היות והם רצו למועצת העיר ברשימה נפרדת,
אמר לי זקנינו זצ"ל וכי אתה באמת חושב שמי שלא יודע את הדברים הללו
נחשב כמי שבא מהמאדים, וחייבים להדגיש שזקנינו זצ"ל היה אדם המעורב מאד
עם הבריות ולא היה מנותק מהחדשות כלל אלא שכנראה שאת מה שהוא לא
רצה לדעת הוא לא ידע, ואחרי שנים נדמה לי שיייתכן שזקנינו זצ"ל ידע היטב
על הסיפור ובכל אופן העדיף להעמיד פנים כמי שאינו יודע כלום ולברוח
מהמחלוקת.

פעמים רבות כשדיברתי עם זקנינו זצ"ל בלימוד היה קורה שכדרכה של תורה
זקנינו צידד בפירוש אחד ואני ניסיתי להצדיק פירוש אחר, אז לפעמים זקנינו זצ"ל
היה חולק עלי בתוקף גדול כדרכו, אבל אז תמיד זקנינו היה חושש שלא נתן לי
את האפשרות להביע את עצמי כראוי או אז היה זקנינו זצ"ל בתוך כדי דיבור
משנה את טון דיבורו ונעשה כזקן מלא רחמים והיה אומר ברוך "איז וואס זאגסטו
מותק'ל", כך נהג תמיד זקנינו זצ"ל, בחריפות עם רגישות ותקיפות עם ענווה.

גם בדברי תורה שזקנינו זצ"ל היה נוהג לבטא את דעתו בתקיפות היה זה רק
אחרי שעמל מאד להבין את הצד שכנגד, כשהייתי כבן שלוש עשרה זקנינו זצ"ל
קבע חברותא בבין הזמנים עם כל הנכדים יחד ללמוד את סוגיית בורה, וצריך
לציין שאני הייתי מידי צעיר מכדי להבין את עומק הדברים, אבל בכל אופן באותו
לימוד משותף קניתי ממנו הרבה דברי חכמה ודעת שאמר בדרך אגב, פעם אחת
חלק על דברי ה"אגלי טל" בסוגיא ואח"כ אמר לנו שמעולם לא חלק על דבריו
לפני שהשחיר את פניו עליו שלושה ימים שלימים בכדי להבינו, כך אמר זקנינו
זצ"ל על דברי האגלי טל שידוע לכל לומד שיש בדבריו הרבה חידושים גדולים.

אחרי שסיימתי ללמוד איזה מקצוע בתורה הדפסתי בחוברת את סיכומי הסוגיות שכתבתי ונתתי לזקנינו זצ"ל את החוברת, וזקנינו הירבה לומר כמה הוא נהנה מהדברים, אז זקנתי תבלחט"א אמרה שאני צריך להדפיס את הדברים בספר, אזי זקנינו נבהל וחשב שאולי אני אכן ישמע בקולה, קם ואמר "יש לך עוד הרבה לעבוד כדי שיהיו הדברים ראויים להיות ספר".

ג'. בהספד שהיה בביהמ"ד שטפנשט היטיב אאמו"ר להגדיר את מידת הענווה הנדירה של זקנינו זצ"ל, שזקנינו מעולם לא עבד להיות ענוותן ולא התעסק לקנות שפלות זקנינו פשוט היה מונח כל ראשו בתורה ובדברי חכמה עד שפשוט לא נשאר לו מקום בנפש לשטויות הללו, והתנהגותו של זקנינו זצ"ל בעניינים אלו היו למעלה משכל אנוש ממש לא יאומן כי יסופר, לשם דוגמא אספר שבכל ערב פסח היינו הנכדים הולכים לאסוף את שקי התפוז"א והירקות מהמכירה המרוכזת של ויז'ניץ, וזקנינו זצ"ל תמיד הגיע איתנו ואסף בעצמו את השקים לעגלה, לא הועילו לנו בקשותינו ותחנונינו שאנו נסדר את הכל הוא פשוט לא הבין מדוע שהוא לא ייקח לעצמו את מה שהוא יכול לקחת, הטיעון שלנו שזקן דייני בית הדין לא אמור לסחוב תפוחי אדמה לא היה טיעון סביר לדעתו, וחייבים לציין שבמכירות הללו בכלל לא היו אנשים בגילו גם לא אנשים פשוטים קל וחומר בן בנו של קל וחומר שלא היו שם רבנים ותלמידי חכמים בדרגתו.

בחזור מן המכירה הייתה מתעוררת מריבה חדשה, זקנינו זצ"ל היה טוען שכבר עזרנו לו די והותר ומעכשיו הוא יגרור את העגלה לבדו ואנחנו נלך הביתה, ואנו טענו שהוא ילך ואנחנו נביא את העגלה לבדנו, לשבחנו ייאמר שבמריבה הזו כבר לא נכנענו אלא פשוט חטפנו את העגלה וברחנו קדימה..

פעם אחת סיפר לנו, שלפני שנים הוא נשלח מטעם ויז'ניץ לועידת רבנים שקיבלה החלטות בעניין היחס של אגודת ישראל לענין מסוים, ודעתו של זקנינו זצ"ל בעניין זה הייתה נחרצת, ובשעת ההצבעה על ההחלטות, זקנינו זצ"ל מתוך האמת הנוקבת שלו הצביע יחד עם הצד השני, ושאלוהו המשתתפים האם אכן זוהי דעת ויז'ניץ בנידון, אמר להם אין זה עניינכם, שאל אותו אחד הנכדים האם אה"כ קרה שויז'ניץ שלחוהו שוב לייצגם במקום כלשהו או שמכאן והלאה הענישהו ולא שלחוהו יותר, בתגובה לשאלה זקנינו זצ"ל וכי אני צריך את כל אלו?!

פעם אחת השחתי לפניו על שיש לי איזה חברותא שיש לו ראש חלש, אמר לי זקנינו זצ"ל שלפעמים אפשר להתעלות בלימוד יותר ע"י חברותא חלשה, מכיון שצריך להסביר שוב ושוב את הדברים בבהירות, אבל הוסיף שצריך להיזהר מאד ברגשותיו של החברותא שלא ירגיש שום עליונות מצידך, וסיפר זקנינו זצ"ל על

עצמו שבהיותו בחור למד פעם "איסור והיתר" עם בחור שהיה מבוגר ממנו בכמה שנים שהיה לו ראש חלש מאד, וזקנינו תיאר שאותו בחור היה כל כך קשה הבנה שהלימוד עימו דמה לחטיבת עצים, וזקנינו זצ"ל לימד אותו את ההלכות כמלמד דרדקי ממש, פעם אחת באמצע לימודם זקנינו זצ"ל היה מאד עייף שהרי זקנינו זצ"ל היה קם בבחרותו בשעה שתיים שלוש לפנות בוקר וזקנינו הניח את ראשו על השולחן לתפוס תנומה קלה, והחברותא שחשב שהוא כבר נרדם אמר ליושב לצידו "אני לא יודע מה לעשות עם ר' לייבלה הזה, לא די שאני עושה לו טובה שאני לומד איתו הוא עוד יושן לי באמצע הלימוד", כל זה סיפר לי זקנינו זצ"ל שאדע עד כמה צריך להשקיע שהחברותא חלילה לא ירגיש שום עליונות וגאווה בשל ראשו החלש.

וכמידת ענוותנותו כך מידת סגפנותו, יש שחושבים שזקנינו זצ"ל היה סגפן כך היה נראה לכאורה מלבשו הפשוט וכן ממה שהיה מוכן לאכול אוכל מיום שלשום ולא הסכים לזרקו בשום אופן, אבל האמת שזקנינו לא היה סגפן כלל ולא נלחם בגופו אלא שזקנינו זצ"ל היה נעלה יותר מכל העסק הזה של אוכל והנאות, זקנינו זצ"ל היה אוכל ככל צרכו ולא היה נמנע מאוכל כלשהו אבל תמיד היתה סעודתו באיטיות רוזינאית אצילית, היה דומה כאילו הוא מאכיל מישהו אחר שצריך לאכול, ובדרך אגב אציין שכל חיי מעולם לא ראיתי את זקנינו זצ"ל לשבת על הריקליינר, בפעם הראשונה בה ישב עליו היה בעת שחלה את חוליו האחרון שהשכיבה לא עשתה לו טוב, וכן מה שבמשך שנים בשבת בצהריים זקנינו לא נכנס למיטתו לנוח אלא היה יושב על הספה והיה מניח את הגמ' על כסא מולו וכך למד וקצת נמנם.

ד'. מסירותו ואהבתו של זקנינו זצ"ל אלינו הנכדים היתה ללא גבול והיא צריכה פרק בפני עצמו.

כשהייתי ילד קטן פעמים אין ספור הלכתי איתו לטיש בויז'ניץ והייתי יושב על ברכיו בשולחן המזרח במשך שעות ארוכות, לפעמים היינו הולכים שני נכדים יחד ואז אחד היה יושב על ברך ימין והשני על ברך שמאל, ובאמת איני יודע איך לא התנוונו רגליו מהמאמץ הממושך, ולא יאומן כי יסופר שפעם אחת בטיש של מוצאי פורים הלכנו אני ובן דודי הר"ר שמואל פרידמן הי"ו איתו לטיש ובדרך כלל זקנינו זצ"ל לא היה נשאר להצגת "הפורים שפיל" זה כמוכן לא היה לרמתו, אבל באותה שנה זקנינו נשאר בשכילנו גם לפורים שפיל, ואפילו לא היינו צריכים לבקש ממנו שיישאר אלא הוא עשה זאת מעצמו כדבר מוכן מאליו, מפני שהיה ברור לו שנרצה להישאר, וכך ישבנו שנינו על ברכיו במשך שש שעות ברציפות!! עד השעה שתיים וחצי אחר חצות, ובמשך כל ההצגה זקנינו זצ"ל ישן בישיבה! ואנו נהנינו לצפות בה.

בראש השנה וביום כיפור היינו באים להתפלל לידו, וכך עם כל הדוחק והצפיפות שהיה בביהמ"ד הישן של ויז'ניץ היינו יושבים על ברכיו ועל ראשו, ושם היה דואג לי כמו אמא רחמנייה, הוא היה משגיח שאוכל ממה שהבאתי בשקית, ומיד כשהיה מתפנה איזה מקום באזור היה מעביר אותי לשם שיהיה לי יותר נוח, והיה דואג לשלוח לי קופסאות טבק להריח כדי לעשות לי מעניין, וכשרציתי ללכת להתפנות היה זקנינו מפלס עימי את הדרך ממקומו שבמזרח החוצה בין כל הכסאות שהיו במעברים, וזה היה פרויקט לא פשוט כלל שאז כנראה עוד לא היה מספיק מודעות להשאיר מעברי חילוץ וכדו' כמו שיש בשנה האחרונה, וכל זה היה כשזקנינו זצ"ל היה בצום ולא רק ביום הכיפורים אלא גם בראש השנה מפני שזקנינו זצ"ל לא היה אוכל לפני התקיעות.

הרבה מאד פעמים היינו ישנים אצל זקנינו וזקנתנו תבלחט"א בשבתות [במסגרת "שבת בנים" "שבת בנות" למי שזוכר] ואז הפינוק היה מושלם, מיד כשפתחנו את העיניים זקנינו זצ"ל היה ממחר להביא ספל וקערה והיה נוטל את ידינו בעצמו ומיד היה רץ כפשוטו להביא מגבת והיה מנגב בעצמו את ידינו, אח"כ היה מכין לנו קפה ופורס עוגה, והקפה שלו היה תמיד עם טעם מסויים שעדיין עומד לי על הלשון.

בכלל כל הנכדים יעידו שהם בקיאים היטב בהלכות נטילת ידים לסעודה משום שבנטילת ידים לסעודת שבת זקנינו זצ"ל היה נוטל בעצמו את ידי הילדים מן הקטן אל הגדול בדייקא, והיה מסביר בפרוטרוט איך צריך להחזיק את הידים כדי שהמים יגיעו לכל מקום וכו' והכל מתוך רחמאיות מתוקה שכזו.

ואפשר להאריך עוד הרבה בפרק זה, על הזכרון המיוחד שיש לי שזקנינו הגיע לשחרר אותי מהחידר כשהייתי בן שש כדי שאשתתף בהלווית ראש הישיבה הגראמ"מ שך זצ"ל, ועל שיעורי הכימיה והפיזיקה שמסר לנו בילדותינו, ועל הטיולים שלקח את כל הנכדים לספרייה הלאומית בירושלים ולספריית בר אילן, ועל החברותות שקבע איתנו בימי בין הזמנים, ועל התמיכה הכלכלית חסרת התקדים בצאצאים הנשואים ועוד כהנה וכהנה, וכל זה לא נאבד מאיתנו אלא נשאר חקוק בנו לעד וכדברי חכמים חולין כ"ד "שמן וחמין שסכתני אימי בילדותי היא שעמדה לי בימי זקנותי".

ה'. בפרק זה אכתוב מעט שמועות ששמעתי ממנו במשך השנים, ומה שאכתוב הוא חלק קטן מאד ממה שזכיתי לשמוע, אבל הזכרון אינו רחמן ויש קושי להיזכר במאמרים באשר הם ללא איזה אירוע שגורם להזכירם, וזה מה שהצלחתי לדלות בזמן שעמד בידי מאז שנטלתי את העט לידי ועד עתה.

דברים שאמר לי בענין חומר ביטול תורה

א. כמעט בכל בין הזמנים מימי בחרותי כשהייתי בא לבקרו היה חוזר באזני ווארט שהיה יקר מאד בעיניו, וכך היה אומר, בגמ' נאמר על חורבן בית המקדש "ויתר הקב"ה על עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על עוון ביטול תורה שנאמר על מה אבדה ארץ על עזבם את תורת וגו' כלומר שהחורבן נהיה בגלל חטא ביטול תורה ולא בגלל ג' עבירות החמורות, והיה זקנינו זצ"ל מקשה במתק שפתיים הייתכן כדבר הזה אילו לא היו מבטלים תורה לא היה חרב הבית בזכות התורה וכי תורה עם עבודה זרה ותורה עם גילוי עריות תקרא בשם תורה !?

עוד הקשה שהרי ירמיהו הנביא ותלמידו ברוך בן נריה היו גדולי הדור וממוסרי התורה וכיצד נאמר שלא היתה תורה באותה דור, ותיירץ זקנינו זצ"ל שהיו בעם ישראל באותה תקופה שתי קבוצות שונות בתכלית, קבוצה אחת של חוטאים ופושעים שעשו ג' עבירת חמורות ולא היה להם שום קשר לתורה, וקבוצה נוספת שהם תלמידי ירמיה הנביא שהם רק עסקו בתורה וכמובן לא היו קשורים לחטא, אלא שהנביא אומר שאילו הקבוצה השניה לא היתה מתרשלת כלל מתורה אפילו לא כחוט השערה היה הקב"ה מתעלם מכל פשעי הקבוצה הראשונה ולא מחריב את בית המקדש, אבל היות וגם הצדיקים התרשלו קצת בתורה שוב היה הקב"ה צריך להחריב את בית המקדש בשל עוונות הרשעים.

והיה זקנינו זצ"ל מסיים בדברי חיזוק שלא להתבטל מתורה בימי בין הזמנים, משום שגם היום רוב היהודים לא הולכים בדרך התורה כתינוקות שנשבו, אבל יש קבוצה קטנה של שומרי הגחלת שעוסקים בתורה, ולכן צריך להיזהר מאד שלא להתרשל מתורה כלל שאם גם אנחנו נתרשל לא יוכל הקב"ה להתעלם מעוונותיהם של כל הטועים והחילונים, ואחרי גמרו לדבר היה זקנינו זצ"ל אומר שאת הווארט הזה כתב הרב שך זצ"ל בבטאון "דגלנו" שע"י דגל התורה כחיזוק לבני הישיבות ביציאתם לבין הזמנים, ואח"כ היה בדרכו לציין שהיה קורא את הביטאון הנ"ל כדי להביע את דעתו בכל ענין הוויכוח שהסעיר את הציבור החרדי בשנת תשמ"ט וד"ל.

ב. זקנינו זצ"ל היה רגיל לומר שהרבה לומדים בספר אבני נזר תמהים לפעמים על ראיות שהוא מביא ליסודותיו הגדולים שפעמים רבות הראיות אינם מוכרחות כלל, והיה אומר שכך דרכו של האבנ"ז ברחבות דעתו להוכיח ממקומות שיש מהם "כדמות ראיה" כלומר שהיסוד עצמו אינו מוכרח מראיה זו אבל אם נקבל את היסוד לאמת הגמ' ההיא תומתק יותר.

ג. זקנינו זצ"ל אמר שטעם המנהג לאכול בחג השבועות דג אפוי בשמנת הוא משום "אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא" כלומר שאנו שמחים לפרסם שאנו יודעים ללמוד ואנו יודעים שמותר לאכול דגים בחלב.

ובגוף הנידון של אכילת דגים בחלב שידוע שדברי הב"י בסי' פ"ז בזה הוא ט"ס אבל בכנסת הגדולה הביא אחרון אחד שכתב ששאל את הרופאים ואמרו שיש סכנה בדבר, והיה זקנינו זצ"ל אומר שהרופאים שלו יודעים יותר טוב ולא שמעו שום סכנה בדבר. ואם בדגים בבשר אנו מחויבים לדברי הגמ' אע"פ שאין אנו מבינים אבל בדברי אחרונים לא שמענו להחמיר נגד המציאות.

ד. זקנינו זצ"ל היה אומר בכל אופרוף של כל אחד מנכדיו את אותה הדרשה, ותורף הדברים היה ששמחת האופריף הוא רק ממנהג אשכנז והספרדים אינם נוהגים בזה, והיה מאריך במתיקו ששקבלת אשכנז עדיפה בהרבה מקבלת ספרד, והיה מצטט את דברי הרא"ש בתשובה שקבלת רבותיו טובה יותר מכל חכמי הארץ הזאת דהיינו ארץ ספרד שגלה לשם, והיה זקנינו זצ"ל ממתיק שהסיבה לכך היא שכשרבינו יהודה ליאונטין גלה מבבל לאשכנז באמצע ימי הגאונים הוא ידע שהוא הולך לארץ לא זרועה שאין בה שום תורה לכן ידע איזה ספרים להכניס למזוודה שלו כלומר שהוא דאג לשמר את המסורת היטב, משא"כ חכמי ספרד שמעולם לא התנתקו בבת אחת למקום מרוחק לא הוצרכו לדאוג לשמר את המסורת היטב.

ובהקשר לזה פעם אחת אמרתי לזקנינו זצ"ל שבספרד עם כל הרווחה שהייתה להם כידוע בימי תור הזהב אין ידוע לנו על שום גדול במשך מאה השנים שבין הרי"ף לרמב"ן, והרמב"ן הוצרך לקנות תורה אצל חכמי צרפת תלמידי הר"ש, אבל באשכנז אפילו שסבלו השמדות ורציחות נוראות בכל אופן לא פסקה מהם ישיבה מעולם והיו שם מוסרי התורה דור אחרי דור, ונהנה זקנינו זצ"ל מהדברים עד מאד.

ה. זקנינו זצ"ל לא אהב שמחמירים חומרות יתירות כדיני כשרות הריאות בבהמה מעבר למה שהיה נהוג פעם, וסיפר לי שפעם היה לו דין ודברים עם הגר"מ גרוס שליט"א בנידון זה, וכזכור שזקנינו זצ"ל נסע בשליחותו לעמוד בראש צוות שוחטים בחו"ל, והגר"מ רצה שיחמירו חומרות רבות בסירכות וזקנינו זצ"ל אמר לו "מה תעשה כשתהיה לך שאלה כזו בבית המקדש בקרבן שלמים, צריך לדעת לפסוק את האמת ולא רק חומרות".

ו. זקנינו זצ"ל סיפר שבאתו סיפור נודע שנסע לבוקרשט לסדר גט בעודו עדיין בחור אותו הגט נערך בשביל איזה משומד שבקושי רב הצליחו לשכנעו לתת גט

לאשתו האומללה, ועריכת הגט נסחבה עד הלילה וכידוע שאין כותבים גיטין בלילה, והיתה סכנה גדולה שהמשומד יברח ואשתו תתעגן שוב וזקנינו זצ"ל רצה להתיר לכתוב את הגט בלילה, וזקנינו אמר שאחרי שנים התפלא על עצמו מדוע לא התקשר להתייעץ אם אביו זצ"ל על הנידון שלאביו כבר היה טלפון בביתו בפיאטרא באותה העת, אבל זקנינו הסביר שהסיבה לכך היתה שהם חונכו שרב במקומו אמור לפסוק שאלות מכל התורה כולה ממש, ועל פי רוב כשלא יהיה לו עוד תלמיד חכם להתייעץ עימו, לכן זקנינו זצ"ל היה באותה העת "הרב" לא עלתה על דעתו האפשרות לחלוק את האחריות עם מישהו אחר.

ז. זקנינו זצ"ל סבר שקשר תפילין האמיתי הוא קשר מרובע, ואמר על קשר דל"ת שלפי גדרי הדין המניחו הוא קרקפתא דלא מנח תפילין דכיון שאין זה הקשר שנמסר לנו מרבותינו אין יוצאים בו ידי חובה דאטו מי שיעשה קשר ע"ג קשר יצא ידי חובתו, ואמר שכמובן זהו דבר שאי אפשר לאומרו שהרי מחצית מעם ישראל מניחים תפילין כאלו אבל כך הוא לפי גדרי הדין.

ח. זקנינו זצ"ל טען שקונטרס "שמות קודש וחול" שנמצא בכת"י הרמב"ם הוא חלק בלתי נפרד מספר היד החזקה, ולכן כשר' שבתי פרנקל הדפיס מחדש את הרמב"ם שלח אליהם שידפיסו קונטרס זה בתוך הרמב"ם, אבל היות ולא נאותו לשלם את השכר שהגיע לזקנינו זצ"ל כדין על המצאת כתב היד הקונטרס לא הודפס, ובתקופה האחרונה ממש אחרי עשרות שנים מכון ר' שבתי פרנקל הוציא מחדש את הרמב"ם והם פנו לזקנינו זצ"ל שיתן להם את הקונטרס ואכן הקונטרס הודפס במהדורה החדשה בזכותו של זקנינו זצ"ל, יש לציין שהם הבטיחו לזקנינו שני סטים של רמב"ם מהמהדורה החדשה ונראה לי שעד היום הם לא פרעו את חובם.

ט. זקנינו זצ"ל עסק במסכת מקואות במשך יותר משישים שנה ברציפות בלי הפסק כלל, וזו אינה גוזמא אלא אמת כפשוטה, זקנינו תמיד עסק במסכת זו בין כל שאר לימודיו, וזקנינו זצ"ל חידש בה חידושים עצומים ולפעמים היה נוטה גם מפירוש הקדמונים בסוגיא והיה שם עטרה לראשו פירוש של איזה אחרון, והיה רגיל לומר שהראשונים בכל הש"ס עיקר פירושם בא להם בקבלה מרבותיהם מדורי דורות, משא"כ במסכת מקואות לא הייתה לראשונים קבלה ברורה והם עצמם עמלו לפרש המשנה מראשיתה, וזקנינו זצ"ל נהג להוכיח מספר בעלי הנפש להראב"ד שיש בו חמש ! מהדורות, והשינויים בין מהדורה אחת לחברתה הם מפליגים מאד ולכן מוכרח שהראב"ד עצמו פילס את הדרך במשניות, וזקנינו זצ"ל נהג להביא לדוגמא את דברי הראב"ד שבמהדו"ק ביאר ש"צינור שחקקו ולבסוף קבעו" פירושו שהיו לצינור שתי שפות ללא בית קיבול ולבסוף חזר בו ופירש שמדובר שחקק בצינור בית קיבול לקבל צורות.

ומשכך חידש זקנינו זצ"ל שבמקואות אפשר לפסוק הלכה כפירוש חדש הבא מבית מדרשם של האחרונים.

זקנינו זצ"ל היה רגיל לתמוה שאין מסכת בכל הש"ס שאין כמה משניות שהגמי עושה בהם חסורי מחסרא והכי קתני, ובלא תוספת הדברים של הגמי אין למשנה שום פשר, וא"כ איך ייתכן שבמסכת מקואות אין שום חסורי מחסרא, וע"כ לומר שיש כמה משניות שגם אחרי כל הפירושים לא זכינו לפירוש האמיתי משום שהיה אמור להיות שם חיסורי מחסרא.. ובאמת היו משניות שזקנינו זצ"ל היה מעין בכל הפירושים שנאמרו במשנה זו והיה אומר שאינו יודע הפירוש ואולי יש כאן חיסורי מחסרא.. וכן היה אומר שלפי דעתו הסוגיא בריש מכות גבי חבית של מים שנפלה לים הגדול שנתקשו כל המפרשים בפירושה היא סוגיא שעדיין לא נתפרשה מעולם, וצריך להדגיש במודעה רבא לאורייתא שכל הנכתב כאן הם דברים עדינים מאד ואסור לאמרם בפני עם הארץ, וכל מי שרק הכיר את זקנינו זצ"ל ידע כמה היה ענוותן וחרד לכבודם של גדולי עולם ודי באמירה זו.

זקנינו זצ"ל אמר שהבית יוסף של הלכות מקואות הוא מהדורא קמא.

י. זקנינו זצ"ל החמיר לא לטלטל בשבת במקום שיש בו עירוב, והסיבה לכך הייתה שלא סמך על שיטת הבה"ג שרשות הרבים היא דוקא מקום שעוברים בו שישים רבוא בכל יום, משום שלא נתיישב על ליבו לומר שבימי קדם היה מקום שעברו בו כל כך הרבה אוכלוסין ביום אחד.

יא. כבר כשהיינו ילדים רכים זקנינו זצ"ל הרגיל אותנו כשיטת החזו"א בענין מי שעשה צרכיו ורוצה ליטול ידיו לסעודה שיעשה נטילה אחת כשירה ותעלה לו לשניהם, ולא כשיטת המשנה ברורה שיעשה נטילה פסולה לאשר יצר ועוד נטילה כשרה לסעודתו.

יב. פעם ישבנו כמה נכדים עם זקנינו זצ"ל ואחד מהנכדים הביע את תמיהתו על האמרה שמפורסמת בשם האדמו"ר הזקן מסדיגורא שג' חשוון שהוא יום הילולת הרה"ק מרוז'ין "עיצומו של יום מכפר", ואותו נכד אמר שהדברים נראים כהפלגה יתירה, וזקנינו זצ"ל העיד על סיפור שקיבל איש מפי איש עד לאחד מזקניו שנכח באותו המעשה בעצמו, שפעם אחת ישבו ביום ג' חשוון כמה חסידים לשתיית לחיים לכבוד היארצייט של הרוז'ינער וישב איתם בעל התהילה לדוד זצ"ל שהיה מחסידי סדיגורא, ואחד החסידים אמר בשם ה"רבי" הלא הוא האדמוה"ז מסדיגורא שעיצומו של יום מכפר ונתכרכמו פני בעל התהילה לדוד לשמע הפלגה זו ואמר שמסתמא לא יצא הדבר מפי הרבי, אבל בעל האימרה עמד בשלו שהוא שמע את הדברים מן הרבי, מיד קם התהילה לדוד על רגליו ולבש את ה"פעלץ" הרבני שלו ונסע אל הרבי לברר את האמת, וכשחזר העיד שאכן כך אמר הרבי !.

יג. כידוע לכל זקנינו זצ"ל היה בקי נפלא בחכמת הטבע והיה לנו לקבוע פו בפני עצמו להלכות וסוגיות שזקנינו זצ"ל ביארם והתאימם לפי הידוע למדע ואכתו דוגמאות ספורות.

א) עמא דבר וכן משמע בפוסקים בהלכות ברכת הפירות שהיין בימים עבר היה חזק מאד שלא כערך היין שלנו, וזקנינו זצ"ל היה אומר שזה לא שייך במציאות מפני שהשמרים שהופכים את הסוכר שביין לאלכוהול הם חיידקים חיים והם אינם יכולים להתקיים באלכוהול בריכוז מעל חמישה עשר אחוזים שהרי אלכוהול הוא כידוע חומר חיטוי, וכל יין שיש כיום בשוק שהוא חזק יותר זה רק ע"י תוספת אלכוהול מבחוץ, והיה זקנינו זצ"ל מפרש שפעם היו רגילים לשתות הרבה יין במשך כל היום ולכן לא יכלו לשתות יין חי אפילו כשהוא בחוזק רגיל כמו שלנו שא"כ היו נעשים שיכורים גמורים, לכן היו מערבים את היין במים.

ב) זקנינו זצ"ל אמר שהחוקרים הוכיחו שאין שום בעל חי שלא נולד ע"י פריה ורביה מזכר ונקיבה ולכן צריך ביאור מה שאמרו חז"ל בתולעי דגים שלא פירשו שמותרים באכילה משום שנוצרו מן הדג, ופירש זקנינו זצ"ל שדרך התולעת להטיל את ביציה מתחת לעור הדג כשהביצים הם בגודל מקרוסקופי ממש והתורה כידוע לא מתייחסת ליצורים בגודל כזה שהרי חיידקים מותרים באכילה ונתחדש שכיון שהתולעים נעשים נראים לעין בתוך מעי הדג הרי זה נחשב כאילו נוצרו מגופו.

ג) זקנינו זצ"ל כידוע חלק על השיטה המחמירה במידות ושעורי תורה, וכל הסיבה שחלק הוא משום שלא נתישב על ליבו לומר שנתקטנו הביצים, פעם אחת אמר לי בחריפות שהוא שמע ממישהו שהיה נוכח בוועידה שארגנו כל הארנבות ושם הם החליטו ברוב קולות שמהיום הם מורידים מחצית ממשקל זנבם...

גם בסוגיית זמני היום סבר דלא כשיטת ר"ת משום המציאות, וכן גם לא ממש כשיטת הגאונים ומשום ששמונה עשרה דקות אחרי השקיעה אין עדיין כוכבים בינונים, אלא הייתה לו שיטה מיוחדת משלו כידוע, ואת זמן צאת הכוכבים של ר"ת אמר שצריך לחשב לפי שיטה מדעית בחוכמת הטריגונומטריה, ולא לפי השתנות השעות הזמניות כפי שכתב המנחת כהן, ובודאי שאי אפשר לחשב שבעים ושתים דקות שוות כפי שמחשבים רוב העולם.

ואשא כפי אל ה' שאוכל לנגוע אפילו במעט במורשת האדירה שהשאיר לנו.

זכרונות מאת נכדו הרב שמואל פרידמן

חסידות ואמונת חכמים

א' - פ"א אכלתי אצלו סעודת שבת והיה שבת ג' חשוון יומא דהילולא של הסב"ק מרוז"ן וכל הסעודה היה בוער בקרבו דער הייליגער רוז"נער.

ומונח בזכרוני כמה סיפורים שסיפר אז א' שהרוז"נער אמר שאם יכלאו אותו באי באמצע הים אפי' אם ישימו אותו שם למשך עשרים שנה לא יתבטל אפי' לרגע אחד כי תמיד יהיה לו מה לעשות.

ב' - פ"א הגיע רב א' מהמתנגדים ודיבר אתו בלימוד בענין עמוד בדברי שיטת הר"ן באיזה ענין והרוז"נער שלט בענין ממש כמונח בקופסא ושאל אותו האם רבינו יונה כ"כ ללמוד ומתי הספיק ללמוד ענין זה ענה לו הרוז"נער שישאלו את אמו נכנס אותו הרב לאמו ושאלו אמרה לו אם הרה"ק שהמלאך שסוטר את לחי התינוק בשעה שנולד נברא מהכוונות הלא טובות של ההורים ולא היו כוונות לא טובות להורים ולכן לא נברא המלאך.

מונח בזכרוני אתו הסעודה האיך שישב ברגש קודש פנימי של התקשרות לצדיקים והתפעלות מדרגותיהם הגבוהים והקדושים.

כל השיעורים של זקני הגרא"ד זצ"ל בשיכון ויז'ניץ שאני הלכתי תמיד ראיתיו משתתף שם, כמו"כ בעת לויית זקני הנ"ל עמד לי דודי הרה"ג ר' משה שיבלחט"א והחזיק ברוב קשב מה שסיפר אותו זקינו הנ"ל.

פ"א סיפר לי שהיה אצל הריז"נע רבי'ס מסודר מאוד ואצל ההוסיאטינר מיד אחר שגמר מנוחה ושמחה האט געקלאפט די טעלער זיפ (הגיעה צלחת מרק על השלחן) ופעם התאחר הגבאי להביא המרק והקפיד ואמר מי אמר לך שהייתי מחזיק מעמד עם האיחור מרוב יגיעה.

ג' - בשבת הנ"ל סיפר שר' אייזיק מהומיל תלמיד הבעל התניא שבת פ"א אצל הרוז"נער ובערב שבת ישב אצל הרוז"נער ושוחח אתו בענינים העומדים ברומו של עולם והרוז"נער עישן עם לולקע וכשהגיע שבת זרק הרוז"נער את הלולקע ואמר "שבת" והתבטא ר' אייזיק מהומיל שעד שבת הרגיש שווה בשווה עם הרוז"נער וכשאמר הרוז"נער שבת הוא נתעלה מאוד ואנחנו נשארנו למטה (יש סיפור דומה עם הרוז"נער אבל כך שמעתי מזקני ז"ל).

אמר על אדמורי בית רוז"ן את הפיוט מימים נוראים "זעות בלי נוע מחיל כסא"

פ"א אמר לי בענין אמונת חכמים שפגש בתחנה המרכזית בת"א פוקר א' מעירו פיאטרא (וסיפר שהתחנה המרכזית בת"א היה מפגש בין הרבה אנשים שכולם היו צריכים להגיע לשם מכל המקומות בעת שהיו צריכים לנסוע ממקום למקום), ואמר לו אותו פוקר שאם אתה היית יודע על הרבנים שלכם מה שאני יודע היית מדבר אחרת, וענה לו בחכמה בבחינת ענה כסיל כאולתו למה אנו מתעניינים כל כך במעשי הגדולים והצדיקים מפני שמעלותיהם הגדולות מה שהעבירו את לפיד התורה ואת מסורת ההלכה מדור לדור, אם כן מה שמעניין אותנו זה רק המעלות שלהם, אבל החסרונות שלהם זה לא מענין כמו שתספר מהחסרונות שהיה להסנדלר שהיה שכינו של הרשב"א, מה זה נוגע לי, כך ענה לו לפי אוילותו שהאמין לכל סיפורי הבדים שתולים בוקי סריקי בגדולים וצדיקים (רצה לומר לו שגם אם יש איזה חסרון עדיין יש להם את הזכויות של העברת מסורת התורה).

פ"א לקח אותי לטיש של הישועות משה בפורים, לפורים שפיל, וישבתי על ברכיו ביחד עם שאר בשרי הרה"ג מרדכי זלמן ווייס שליט"א, לראות הפורים שפיל וראיתי שהוא ישן כל הזמן רק כדי שישמח אותנו נשאר לפורים שפיל.

בעת השנה של אחי מנחם צבי ז"ל ניגש לעמוד כל השנה לעשות טובה לנשמתו וכן עלה ליאר צייט באופן קבוע, וכן פ"א עשה אבי שיחיה סיום במלווה מלכה בלעלוב והוא הגיע, היה מסור בכל ליבו ונפשו לחזק אותנו ולעודד אותנו ולעמוד לצידנו בשעות הקשות.

מאוד היה איכפת לו שיהיה קשר טוב וחזק בין הבני דודים והמשפחה. ובעת שלמדתי אתו בחברותא בערב שבת הייתי מגיע משיבת סלבודקא ולמד שם אז שאר בשרי הנ"ל והגעתי בנפרד ממנו והיה כואב לו מדוע אין אני מגיע ביחד עם מרדכי זלמן.

פ"א נכנס אחד בחוה"מ פסח עם כמה מצות להראות לזקנינו מפני שהיה לו נערוויין של כפולות וזקיני זצ"ל בחן כל מצה בסבלנות מרובה ובמאור פנים אפי' שאנחנו ידענו שאינו סובל נערוויין ודקדוקים מיותרים הכל כדי להפיס דעת השואל.

בעת שנפל למשכב האחרון שממנו לא קם לדאבון לבנו ולב כל קרוביו ומכיריו, זכיתי לסעדו כמה פעמים, ופ"א הייתי בלילה שם, וביקש ממני שאנעל את הדלת של הבית כי לא בכוחו לקום מהכורסא ששכב עליה אפי' לנעול הדלת מרוב חולשה.

וסיפר באותה הזדמנות הסיפור עם הפח ממהר"י.

פ"א התבטא בחריפות נגד גדול אחד שחי לפני הרבה שנים מתוך ריתחא דאורייתא כדרכו וישב שם בסעודה נכד של אותו גדול וניגש אלי בצנעא ובזעזוע, ואמר לי הלה נפגע ממני?! ופייסו וכבדו בברכת המזון.

העריך מאד את הרצינות של הויז'ניצער רבי שליט"א פ"א בליל הסדר נשאר שם עד מגיד וכשהגיע הביתה, סיפר לי שהרבי בכה מאוד בפיקודא בתר דא, ואמר לי ער איז גאר ערנסט.

יש באמתחתי כמה סיפורים האיך שחשב תמיד על השני ולא על מה שהוא מרגיש, אך א"א לכתוב מפני פגיעה בכמה אנשים.

שמעתי מכמה אנשים חשובים מאוד בכמה הזדמנויות יש לי קשר מאוד טוב וידידותי עם זקינכם כי האיר פנים לכל אחד ואהב את הבריות.

פ"א כשסעדתי בימי חוליו נפל והתעלף, אח"כ כשנתעורר סעד ארוחת צהרים, מתוך חולשה נוראה והתפעלתי מאד שישב באצילות כדרכו והניח אצבעותיו על מצחו ברוזינע תנועה אצילית, ואכל אז דגים למאכלו והקפיד לשתות יי"ש אח"כ וכן לא שתה מים באמצע אכילת הדגים אפי' שהיה חלש מאד מהעלפון.

אפי' שלא אכל אח"כ כלום כך הקפיד על כל הנהגותיו אפי' מתוך חולשה וחולי כבד מאוד.

פ"א כשסעדתי בימים הקשים הנ"ל היה לילה שהתעורר כמ"פ והייתי צריך ללוותו. בבוקר הצטער והתמרמר מאד לא התכוונתי להטריח אותך כל כך, וכל ימיו לא רצה להטריח אנשים אחרים שישמשו אותו אלא עשה הכל לבדו.

מידת הענווה שלו היה מפליא ממש האיך שהיה מתנהג אפי' עם אנשים פשוטים כשווה בין שוים ממש ולא הסכים לשבת במזרח כדרך הרבנים והשפיל את עצמו לכל אחד אפי' לילדים קטנים באופן מופלא, וגם כשבאנו לבקר היה מתנהג כאיסקופה הנדרסת בלא שום התנשאות. ועדיין מונח בזכרוני היאך שאחר התפילה בשבת בלילה היה מבקש טבק מא' משכניו בביהמ"ד ומפתח שיחת רעים ידידותית בלא שום מחיצות והתנשאות, כמו"כ לא דיבר מגדלותו בתורה ושהיה תקופה רב בפועל בבוקרסט וכן בפיאטרא בעת שאביו נסע לקבר הרה"ק רמ"מ מבוהוש, כ"ז שמענו מהדודים החשובים שיחיו לאוי"ט, והוא לא דיבר מזה כלום, היה בבחינת ת"ח בין ת"ח שנמשל בגמ' לכד מלא מטבעות שאין משמיע קולו, וכן ראינו אצל זקינינו זצ"ל שאפי' היה בעל הוראה מובהק ות"ח יגע בתורה ומלא וגדוש בתורה לא עשה עסק מזה ולא היה לו שום התנשאות.

היה מסור מאוד לבני המשפחה ולקח ללב כל צרה או קושי ח"ו שהיה אצל כ"א מבני המשפחה ונסה לעזור ככל יכלתו בעצה ובמעש ובכסף הן לנכדיו והן לאחייניו לבית משפחת ויז'ניצער וטוביאס ויש בזה אריכות מכמה דברים איך

שחשב על השני והיה נושא בעול עם חבריו באופן מופלא מנוש בפועל מנוש היה לו עול ממנה שקורה אצל השני.

שמתני לב כמה פעמים במסיבות וסעודות היה מתפתח שיחה בין המסובים ורוב הזמן יושב זקני זצ"ל ושתק וזה היה באופן רגוע בלי הטלת רצינות יתר ומתח. וכשהיה לו מה לומר היה אומר ולא נגרר לשיחה יתירה.

התפילה היה בכובד ראש לא הוציא ראשו מחוץ לסידור והיה שקוע ומרוכז בתפילה, ופ"א היה זה בולט מאוד כשהיינו בשב"ק לצידו והוא אמר אשת חיל והזמירות לפני קידוש וזקנתי שתחי' ישיבה מאחוריו קצת ונפל הסוכר מאוד, והוא היה שקוע באמירת אשת חיל ולא חלי ולא מרגיש והיינו צריכים לעורר אותו שמשוהו קורה לזקנתינו, ומיד טיפל בה במסירות כדרכו שהיה מסור לכל ענייניה במאוד מאוד.

וכל זה היה בלי תנועות גדולות אלא ברוגע ובמלכות כמו הרוז'נער נוסח.

פעם ראיתיו ניגש לשני אחים שאני הכרתי אותם וזקיני לא הכיר, האחד היה מוכשר באופן ניכר והשני פחות, ראיתי שזיהה זאת בחושיו המיוחדים וניסה לעודד.

פעמים רבות סיפר על אברך שנתקע בדרך לרוז'ין ונשאר ביו"ט בעיירה על אם הדרך, כשהגיע בחול המועד שאלוהו איך לא נפל בעצבות אמר האברך שכסה את עצמו בטלית והרגיש שהוא ברוז'ין, ע"י סיפור זה חיזק לפעמים מי שהיה במקום מסוים בדיעבד שאפשר לשים את הטלית ולהרגיש "כאילו".

כשהיה בגאלאץ אצל משפ' הרב חכם להבחן, הגיעה כתו של הרב חכם שהמורה דרשה ממנה לכתוב מאמר כי רצתה להתנכל לה, כי לא היתה מגיעה בשבת. זקנינו אמר לה שהוא יכתוב לה את המאמר.

הנושא שהמורה ביקשה ממנה בדווקא - התפתחות האדם מן הקוף.

אבא כתב לה מאמר אחר איך הפצוץ היה מן המינרלים כלומר - מוצא האדם מן האבן. מצא איזה מאמר מדעי בנושא, המורה הגויה התפעלה מאיפה השיגה את החומר.

סיפור בתדהמה רבה, כשהיה בצרפת לא פחות ולא יותר היה שוחט שקנה פילה דג ולא זכר שצריך הכשר, סנפיר וקשקשת.

היה סמל של דיוק בזמנים סדר וארגון. בזמנים הקשים בחודש האחרון בחולשתו הרבה כשקם פעם ב-8.00 אמר שיש לו מחלת 'עצלינה'.

בהתרגשות רבה הביא לנו זוהר שמדבר על תפילות בלי כוונה שמשוטטות
ברקיע ומחפשות את תיקונן.

הראיתי לו ספר של מופתים שסיפרו על רבי ואמר לי: הגדלות היא לא במופתים,
כי אפשר לכתוב שני ספרים על מופתים שלא הצליחו... וזה לא מוריד מאמונת
חכמים הגדלות היא בתורה ועבודה! וסיים בצחות לשונו "אותות ומופתים..."

